

KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU
NÁBOŽENSKÝ ROZMER VÝCHOVY V KATOLÍCKEJ ŠKOLE
Rím 1988

ÚVOD

1. Druhý vatikánsky koncil schválil 28. októbra 1965 deklaráciu o kresťanskej výchove *Gravissimum educationis*, v ktorej bol definovaný charakter katolíckej školy: „Katolícka škola sleduje tie isté kultúrne ciele a ľudskú výchovu mládeže, ako ostatné školy. Je však pre ňu charakteristické, že vytvára pre žiakov prostredie spolunažívania preniknuté duchom evanjeliovej slobody a lásky, že pomáha mladým, aby sa spolu s vývinom ich osobnosti zároveň rozvíjalo nové stvorenie, ktorým sa stali krstom, a že sa usiluje zladit' celú ľudskú kultúru s poslanstvom spásy tak, aby študenti vedomosti o svete, živote a človeku nadobúdali vo svetle viery.“¹ Koncil teda svoju autoritou podčiarkuje **náboženský rozmer** ako špecifikum katolíckej školy:

- a) vo výchovnom prostredí,
- b) v rozvoji osobnosti mladého človeka,
- c) v zosúladení kultúry a Evanjelia,
- d) v stále prítomnom svetle viery.

2. Od vydania koncilovej deklarácie uplynulo už viac ako 20 rokov. Kongregácia pre katolícku výchovu na základe pripomienok z viacerých strán srdečne pozýva všetkých ordinárvov, rehoľných predstavených a predstavených inštitútov zasväteného života venujúcich sa výchove mládeže k zhodnoteniu, ako sa naplňali smernice koncilu.

Už na druhom mimoriadnom zasadnutí biskupskej synody v roku 1985 odzneli názory, že nesmie byť premárnená príležitosť. Po skúmaní musí nasledovať rozhodnutie, čo možno a čo treba urobiť, aby nádeje Cirkvi, vkladané do cirkevných škôl a sprostredkované tak mnohým rodinám i žiakom dosiahli správnu odozvu.

3. V súvislosti s uplatnením koncilovej deklarácie sa Kongregácia pre katolícku výchovu vyjadrila k problémom cirkevných škôl: dokument „Katolícka škola“² predstavuje základný text o identite a poslaní školy v dnešnom svete a dokument „Katolícky laik ako svedok viery v škole“³ hodnotí prácu laikov, ktorá sa pripája k tomu, čo vytvorili a v súčasnosti tvoria početné mužské i ženské rehole.

Dokument „Náboženský rozmer výchovy v katolíckej škole“ vychádza z rovnakých, vhodne doplnených prameňov, ako predchádzajúce dokumenty, s ktorými je úzko zviazaný.⁴

4. V rámci uvedenej témy sa bude hovoriť iba o katolíckych školách, t.j. o všetkých školách, vzdelávacích a výchovných inštitútoch všetkých druhov a stupňov, ktoré podliehajú cirkevnej autorite, zameriavajú sa na formáciu laickej mládeže a pôsobia v oblasti patriacej do kompetencie Kongregácie pre katolícku výchovu. Zámerne sa obídu ďalšie problémy, ktorým bude venovaná pozornosť inokedy.⁵

---

¹ *Gravissimum educationis*, 8.

² 19. 3. 1977.

³ 15. 10. 1982.

⁴ Druhý vatikánsky koncil a jeho dokumenty: *Gravissimum educationis*, *Lumen gentium*, *Gaudium et spes*, *Sacrosanctum Concilium*, *Apostolicam actuositatem*, *Ad gentes*, *Nostra aetate*, *Unitatis redintegratio*, *Dignitatis humanae*. Pavol VI.: apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*. Ján Pavol II. – apoštolská exhortácia *Catechesi tradendae*. Kongregácia pre klérus: *Directorium catechisticum generale*.

⁵ Kongregácia pre katolícku výchovu, *O ľudskej láske – výchovné smernice*.

5. Nasledujúce stránky ponúkajú smernice všeobecného rázu. Historické okolnosti, podmienky charakteristické pre prostredie a osoby sú odlišné v každom mieste, škole, triede.

Kongregácia sa preto obracia s prosbou na tých, ktorí zodpovedajú za katolícke školy – biskupi, rehoľní predstavení, riaditelia škôl – aby premysleli a prispôbili všeobecné zásady miestnym podmienkam, ktoré práve oni poznajú najlepšie.

6. Katolícke školy navštevujú aj nekatolíci a nekresťania, v niektorých krajinách dokonca tvoria veľkú väčšinu, čo si koncil dobre uvedomuje.⁶ Preto treba rešpektovať slobodu vyznania a svedomia detí a ich rodín. Túto slobodu Cirkev neochvejne obhajuje,⁷ ale na druhej strane sa katolícka škola nemôže zrieknuť:

- **slobody hlásať evanjeliovú zvesť;**
- **vykladať hodnoty kresťanskej výchovy.**

Je to jej právo a povinnosť. A všetkým by malo byť jasné, že vykladať a predkladať nie je to isté, čo vnucovať. Vnucovanie totiž obsahuje morálne násilie, čo samo evanjeliové poslanstvo a náuka Cirkvi rozhodne odmietajú.⁸

I. DNEŠNÍ MLADÍ ĽUDIA PRED NÁBOŽENSKÝM ROZMEROM ŽIVOTA

1. Mládež v meniacom sa svete

7. Koncil vyzval k realistickej analýze náboženskej situácie našej doby,⁹ pričom sa venoval najmä stavu mládeže.¹⁰ To isté musia urobiť i vychovávatelia. Bez ohľadu na metódu treba zbierať poznatky z prieskumu vlastných žiakov a pamätať na to, že z istého hľadiska je nová generácia iná než tá, o ktorej hovorí koncil.

8. Veľký počet katolíckych škôl je práve v tých častiach sveta, kde sa uskutočňujú hlboké zmeny v myslení a živote ľudí. Ide o veľké mestské priemyselné centrá v tzv. treťom ekonomickom sektore, ktoré charakterizuje záplava spotrebného tovaru, mnohostranné študijné možnosti, komplexné komunikačné systémy. Mladí prichádzajú do kontaktu s masovokomunikačnými prostriedkami už od prvých rokov života, nasávajú skúsenosti každého druhu, o všetkom majú najnovšie informácie.

9. Cez rozmanité kanály, okrem iného i cez školu, získavajú množstvo často odlišných informácií, z ktorých si nedokážu sami urobiť výber ani súhrn. Ešte nemajú, aspoň nie vždy, schopnosť kriticky rozlíšiť, čo je pravé a dobré, a čo také nie je. Nie vždy majú náboženské a mravné základy, ktoré by im umožnili zaujať správny postoj, nezávislý od všeobecne rozšírenej mienky a zvykov.

Obraz pravdy, dobra a krásy je často taký zahmlený, že mladí sa nevedia správne orientovať; a ak aj veria v nejaké hodnoty, nie sú schopní usporiadať si ich a často majú sklon uplatňovať vlastnú filozofiu podliehajúcu prevládajúcej verejnej mienke (vkusu).

⁶ *Gravissimum educationis*, 9.

⁷ *Dignitatis humanae*, 2; 9; 10; 12.

⁸ CIC, can. 748, par. 2.

⁹ *Gaudium et spes*, 4 – 10.

¹⁰ č. 7

Zmeny sa neuskutočňujú všade rovnakým spôsobom a tempom. V každom prípade je v záujme škôl posúdiť v miestnych podmienkach náboženské vystupovanie mladých a spoznať, ako zmýšľajú, ako žijú, ako reagujú v prostredí, kde sa zmeny už udomácnili alebo sa práve začínajú udomáčňovať, či sú miestnou kultúrou odmietané, pretože ju určite zasiahnu najmä vďaka vplyvu komunikačných prostriedkov.

2. Stav mládeže

10. Napriek veľkej rozdielnosti miestnych podmienok mládež sa vyznačuje spoločnými znakmi, ktoré si vychovávatelia musia všimnúť. Mnohí mladí žijú vo veľmi nestálom prostredí. Na jednej strane sa ocitajú v jednorozmernom svete, v ktorom sa cení len to, čo je užitočné, a najmä to, čo prináša praktické a technické výsledky. Na druhej strane sa zdá, že toto štádium je už prekonané: takmer všade možno pozorovať úsilie vymaniť sa z neho.

11. Iní mladí ľudia žijú v prostredí chudobnom na vzťahy, a preto trpia samotou, nedostatkom lásky. Je to všeobecný jav, ktorý poznajú tak ľudia v krajnej núdzi, ako sú bezdomovci na okraji spoločnosti, ako aj obyvatelia studených príbytkov v prosperujúcom svete. Mladí ľudia viac než kedykoľvek predtým trpia depresiou, čo nepochybne svedčí o veľkej chudobe vzťahov v rodine a spoločnosti.

12. Značnú časť mládeže gniavi obava z neistej budúcnosti, preto sa ľahko dá zviest' k anarchii hodnôt, teraz odlúčených od Boha a postavených výlučne na človeku. Tak sa v mladých ľuďoch rodí istá obava, evidentne súvisiaca s veľkými problémami našej doby, akými sú atómová hrozba, nezamestnanosť, rozpad rodiny, chudoba a podobne. Neistota a strach z budúcnosti spôsobujú, že mladí sa uzatvárajú do seba, a ak sa predsa len spoja, je z toho násilie, a to nielen slovné.

13. Nie je málo tých, ktorí nevidia zmysel svojho života, a aby unikli samote, utiekajú sa k alkoholu, drogám, erotike, ezoterickým zážitkom a podobne. Kresťanská výchova má na tomto poli veľkú úlohu: **pomôcť mladým nájsť zmysel života.**

14. Nestálosť mladých sa prejavuje zvlášť vo vzťahu k dobe, ich rozhodnutiam často chýba trvácnosť: od „ÁNO“ pre dnešok prechádzajú s krajinou ľahkosťou k „NIE“ voči zajtrajšku. A konečne, mnohých mladých charakterizuje prázdna veľkorysosť. S veľkým nadšením zakladajú rôzne hnutia, ktoré často nemajú jasné zameranie a koncepciu. Túto potenciálnu energiu treba preto podchytiť a vhodne ju orientovať vo svetle viery.

15. V niektorých oblastiach bude treba venovať zvláštnu pozornosť tým mladým ľuďom, ktorí sa vzdávajú od viery. Tento častý jav súvisí s postupným zanechávaním náboženskej praxe, keď postupne vzrastá odpor k cirkevným inštitúciám, nastáva kríza v prijímaní právd viery a s ňou súvisiacich morálnych hodnôt, a to najmä v krajinách, kde je všeobecná výchova laická, či dokonca ateistická. Zdá sa, že tento jav je omnoho výraznejší v oblastiach s vysoko rozvinutým hospodárstvom a prudkými kultúrnymi a sociálnymi zmenami. Často nejde ani o nový jav. Existoval u otca, pokračuje u detí. Nejde o osobnú krízu, ale o náboženskú krízu spoločnosti. Vraví sa o „roztržke medzi Evanjeliom a kultúrou“.¹¹

16. Vzdávanie sa od viery často prechádza do celkovej náboženskej indiferentnosti. Odborníci si kladú otázku, či isté formy správania mládeže nie sú náhradou, ktorá má zaplniť náboženské vákuum – sem patrí pohanský kult tela, drogy, „masové obrady“, ktoré môžu vyústiť do fanatizmu či odcudzenia.

17. Vychovávatelia by mali tieto javy nielen sledovať, ale aj pátrať po príčinách ich vzniku. Nedostatky nájdú pravdepodobne už kdesi na začiatku, v rodinnom prostredí, ale môže to byť aj nedostatočná ponuka zo strany cirkevného spoločenstva. Kresťanské spoločenstvo detí a dospievajúcej mládeže nestačí vždy zvládnuť útoky prostredia. Na zodpovednosť by možno mala byť volaná i katolícka škola.

---

¹¹ *Evangelii nuntiandi*, 20.

18. Napriek všetkému existujú mnohé pozitívne a veľmi sľubné hľadiská. V katolíckej škole, ako nakoniec aj v iných školách, môžu byť mladí, ktorí majú skutočne vzorné náboženské mravné a školské správanie. Pri pátraní po príčinách tejto príkladnosti sa často vynorí ideálne rodinné prostredie, podporované cirkevným spoločenstvom a školou. Je to celý komplex podmienok, ktorý je otvorený voči vnútornému pôsobeniu milosti. Existujú aj mladí, ktorí hľadajú viac uvedomelý náboženský život, pýtajú sa na zmysel života a odpoveď na svoj nepokoj nachádzajú v Evanjeliu. Iní, ktorí prešli krízou ľahostajnosti a pochybností, sa približujú alebo znovu vracajú ku kresťanskému životu. Tieto pozitívne skutočnosti sú znamením nádeje, že zbožnosť mladých môže rásť do šírky aj do hĺbky.

19. Nájdu sa však aj takí mladí, na ktorých výučba v katolíckej škole nemá priaznivý vplyv v oblasti náboženského života. Prejavujú negatívny vzťah k základným prvkom kresťanského života (k modlitbe, účasti na svätej omši, prijímaniu sviatostí) alebo sa správajú odmietavo, najmä voči náboženstvu Cirkvi.

Tieto školy by síce mohli byť kvalitné z didaktickej stránky, ale zlyhávajú v svedectve a v jasnom odovzdávaní autentických hodnôt. Z pohľadu pedagogicko-pastoračného z týchto prípadov jasne vysvitá, že treba zrevidovať nielen metodiku a náboženský výchovný obsah, ale aj celkový plán výchovného procesu žiakov.

20. Bolo by treba lepšie spoznať hodnotu náboženských otázok mladých ľudí. Nemálo z nich sa pýta, na čo je ľudstvu taká rozvinutá veda a technika, ak sa všetko môže zničiť jadrovou katastrofou. Uvažujú o spoločnosti, ktorá zaplavila svet vecami, aj keď krásnymi a užitočnými, ale sa pýtajú, či je skutočne zmyslom ľudského života mať mnoho „vecí“, alebo zmysel spočíva v niečom inom, omnoho cennejšom. Bývajú otrasení nespravodlivosťou, ktorá delí národy na slobodné a bohaté a na chudobné a neslobodné.

21. Kritický postoj voči svetu sa často spája s kritickosťou voči náboženstvu, chcú vedieť, či dokáže odpovedať na problémy ľudstva. V mnohých navyše existuje výrazná túžba prehľbiť si vieru a žiť v súlade s ňou. Pridáva sa aj naliehavá otázka zodpovedného poslania v najrozmanitejších činnostiach. Mnohí dospelí oceňujú mládežnícke skupiny a duchovné hnutia, apoštolát a službu, ktoré sú znamením, že mladí sa neuspokojujú so slovami, ale chcú robiť niečo užitočné pre seba aj pre druhých.

22. Katolícka škola zhromažďuje milióny mladých celého sveta¹², ktoré sú deťmi svojho kmeňa, národnosti, tradície, rodiny a zároveň deťmi našej doby, pričom každé nesie znaky svojho pôvodu a individuality. Táto škola sa neobmedzuje iba na vyučovacie hodiny či lekcie, ale usiluje sa rozvíjať výchovný plán vo svetle evanjeliového posolstva a s ohľadom na požiadavky dnešných mladých. Dôkladné poznanie ich situácie znamená možnosť lepších výsledkov vo výchove.

23. V jednotlivých prípadoch sa treba vrátiť k základom; vhodne začleniť to, čo si študenti osvojili, odpovedať na otázky, ktoré vyvierajú z ich nepokojného a kritického ducha; odstrániť múr ľahostajnosti; pomáhať tým, ktorí sú schopní dosiahnuť lepší život a dať im poznanie vychádzajúce z kresťanskej múdrosti.¹³ Formy a stupne rozvoja výchovného projektu sú teda podmienené a riadené úrovňou poznania osobných podmienok študentov.¹⁴

¹² *Štatistická cirkevná ročenka*. K 31.12.1985 bolo 154 126 katolíckych škôl s 38 243 304 žiakmi.

¹³ 1 Kor 12, 31.

¹⁴ *Svätý Otec hovorí k mladým*. Vatikán 1985.

II. NÁBOŽENSKÝ ROZMER PROSTREDIA

1. Idea kresťanského výchovného prostredia

24. V súčasnej pedagogike (ako napokon aj v tej minulej) sa necháva veľký priestor výchovnému prostrediu. Definujeme ho ako súhrn prvkov, ktoré existujú popri sebe a ktoré navzájom spolupracujú, takže vytvárajú vhodné podmienky pre formačný proces. Každý výchovný proces sa odvíja v istom priestore a čase, za prítomnosti osôb, ktoré sa správajú a konajú podľa racionálne riadeného a slobodne prijatého programu. Preto osoby, priestor, čas, vzťahy, vyučovanie, štúdium a rôzne aktivity predstavujú prvky, ktoré treba brať do úvahy, ak chceme mať objektívny pohľad na výchovné prostredie.

25. Od prvého dňa, keď študent vstúpi do katolíckej školy, musí mať pocit istoty, že sa nachádza v novom prostredí prežiarenom svetlom viery, s jedinečnou charakteristikou. Koncil hovorí „o prostredí preniknutom evanjeliovým duchom lásky a slobody“.¹⁵ **Všetci v katolíckej škole musia zakúsiť živú prítomnosť Ježiša „Učiteľa“, ktorý dnes tak ako vždy kráča dejinami, ktorý je jediným „Vyučujúcim“ a dokonalým človekom, v ktorom všetky ľudské hodnoty nachádzajú svoju plnosť.** Treba postupovať od ideálnej predstavy k realite. Evanjeliový duch sa musí prejavovať v kresťanskom štýle myslenia a života, ktorý preniká každým prvkom výchovného prostredia. Obraz Ukrižovaného, umiestnený v tomto prostredí, pripomenie všetkým vychovávateľom i študentom pôsobivú a blízku prítomnosť Ježiša – „Učiteľa“, ktorý nám na kríži dal najvznešenejšie a najúplnejšie poučenie.

26. Hlavnú zodpovednosť pri vytváraní originálneho kresťanského štýlu majú vychovávateľa ako jednotlivci, aj ako spoločenstvo. Náboženský rozmer prostredia sa prejavuje cez kresťanské vyjadrenie hodnôt, akými sú slová, sviatostné znamenia, správanie a úprimná a priateľská prítomnosť spojená s láskavou pohotovosťou. Z tohto každodenného svedectva pochopia študenti jedinečnosť prostredia, v ktorom mali možnosť prežiť svoju mladosť. Ak by to tak nebolo, z katolíckej školy by zostalo málo alebo vôbec nič.

2. Katolícka škola ako fyzické prostredie

27. Mnohí študenti navštevujú katolíckou školu od detstva až po dospelosť. Je dobre, ak je škola pre nich aj druhým domovom a je veľmi dôležité, aby škola – domov nadobudla niektoré z tých charakteristík, ktoré umožňujú šťastný život, aký poskytuje príjemné rodinné prostredie. A pre tých, ktorí ho nemajú, môže škola urobiť mnoho preto, aby tento nedostatok bol menej bolestný.

28. Aby sa dalo vytvoriť v škole príjemné prostredie, musí mať vhodné členenie budov s priestormi na vyučovanie, oddych a šport, ako aj pre ďalšie iniciatívy, ako sú stretnutia s rodičmi, profesormi, pridružené práce a podobne. Každá škola má odlišné možnosti, a nájdú sa nepochybne aj také, ktorých budovy postrádajú funkčnosť a príjemnosť. Napriek tomu sa mladí zvyčajne cítia ako doma v prostredí, ktoré je ľudsky a duchovne bohaté, hoci je materiálne chudobné.

---

¹⁵ *Gravissimum educationis*, 8.

29. Hoci katolícka škola žije v jednoduchosti a evanjeliovej chudobe, neznamená to, že nemôže mať vhodný didaktický materiál. Nepretržitý technický pokrok si vyžaduje, aby školy mali odborné vybavenie (často zložité a nákladné), zodpovedajúce najnovším požiadavkám. Nie je to luxus, ale povinnosť vychádzajúca z didaktických cieľov školy. Cirkevné školy majú teda právo byť podporované aj v svojom didaktickom úsilí.¹⁶ Zodpovedné osoby a inštitúcie by mali zaistiť všetko nevyhnutné pre ich rozvoj.

Žiaci zase majú pociťovať zodpovednosť za svoju školu – domov a udržiavať ju v čo najlepšom poriadku. Starostlivosť o prostredie sa tak premieta do ekologickej výchovy, ktorá je zo dňa na deň aktuálnejšia a nevyhnutnejšia. Pri organizovaní a rozvíjaní katolíckej školy ako domova bude významnou pomocou vedomie prítomnosti najsvätejšej Panny Márie, Matky a Učiteľky Cirkvi, ktorá bola pri svojom synovi, keď rástol v múdrosti a milosti a od začiatku sprevádzala Cirkev v jej spásanosnom poslaní.

30. Z hľadiska výchovy je nevyhnutné, aby sa v blízkosti školy nachádzal kostol, a to nie ako cudzí priestor, ale ako rodinné a dôverné miesto, kde sa mladí veriaci stretávajú s prítomnosťou Krista. „Hľa, ja som s vami po všetky dni.“¹⁷ V tomto chráme sa s osobitou starostlivosťou slávi liturgia, ktorá je v zhode s programom školy a v súlade s cirkevným spoločenstvom.

3. Katolícka škola ako cirkevné výchovné prostredie

31. Deklarácia *Gravissimum educationis*¹⁸ predstavuje rozhodujúci pokrok v histórii katolíckych škôl: **prechod od školy ako inštitúcie ku škole ako spoločenstvu**. Rozmer spoločenstva je zvláštnym ovocím odlišného povedomia Cirkvi, ktoré priniesol koncil: rozmer spoločenstva ako taký nie je – v zmysle koncilu – jednoduchou sociologickou kategóriou, ale predovšetkým teologickou. Vracia sa k chápaniu Cirkvi ako Božieho ľudu, o ktorom sa hovorí v druhej kapitole *Lumen gentium*.

Cirkev vychádzajúca z poslania, ktoré jej zveril Pán, podľa potreby doby určuje pastoračné prostriedky, ktoré sú najúčinnnejšie pre hlásanie Evanjelia a pre všeobecný rozvoj človeka. Z tohto uhla treba pozeráť na katolícku školu ako na takú, ktorá rozvíja ozajstnú pastoračnú službu, lebo sa usiluje o sprostredkovanie kultúry a pritom zachováva vernosť Evanjeliu, zároveň však rešpektuje autonómiu a kompetenciu vedeckého bádania.

32. Na vytváraní školy ako spoločenstva sa zúčastňujú všetci, ktorých sa to bezprostredne týka. Učители, riadiaci, administratívny i pomocný personál, rodičia, ktorí tvoria najdôležitejšiu zložku ako prirodzení a nenahraditeľní vychovávatelia vlastných detí, a nakoniec žiaci jednak ako priami a zodpovední protagonisti, jednak ako aktívne subjekty výchovného procesu.¹⁹ **Školské spoločenstvo ako celok – pri zachovaní rozmanitosti úloh ale súbežnosti cieľov – má charakter kresťanského spoločenstva, pretože je miestom presiaknutým láskou.**

33. Koncil jasne definoval identitu katolíckej školy: má obsahovať všetky prvky, vďaka ktorým sa stáva nielen akýmsi privilegovaným prostriedkom Cirkvi na svoju prezentáciu v spoločnosti, ale aj pravým a skutočným cirkevným subjektom. Ona sama je teda miestom evanjelizácie, miestom autentického apoštolátu a pastoračnej činnosti, a to nie cez súbežné doplnkové či mimoškolské aktivity, ale na základe samej podstaty jej činnosti, ktorá priamo vychováva kresťanské osobnosti.

¹⁶ *Katolícka škola*, 81–82.

¹⁷ Mt 28, 20.

¹⁸ č. 6.

¹⁹ Ján Pavol II. *Príhovor k rodičom, učiteľom a študentom katolíckych škôl Lazia* : Insegnamenti, VIII/1, 1985, s. 620.

Tento bod osvetľuje učenie pápeža Jána Pavla II., podľa ktorého „**katolícka škola nie je okrajovým či druhoradým javom v pastoračnom poslaní biskupa**. Nemožno ju chápať ako inštitúciu, ktorá iba supluje štátnu školu.“²⁰

34. Právě opodstatnenie katolíckej školy spočíva vo vlastnom misijnom diele Cirkvi: zakladá sa na výchovnom procese, v ktorom sa harmonicky spája viera, kultúra a život. Jej prostredníctvom miestna cirkev evanjelizuje, vychováva a spolupracuje na vytváraní zdravých a pevných mravov medzi ľuďmi. Pápež ďalej hovorí: „Nevyhnutnosť katolíckej školy jasne a evidentne vystupuje do popredia ako prínos v rozvoji poslania Božieho ľudu, v dialógu medzi Cirkvou a ľudskou spoločnosťou, v ochrane slobody svedomia, ...“ Navyše, podľa pápeža katolícka škola sleduje dva ciele: „priviesť človeka k ľudskej a kresťanskej dokonalosti a k zrelosti vo viere. Pre veriacich v Kristovo poslanie tvoria dve tváre jednu skutočnosť.“²¹

35. Veľkú časť katolíckych škôl zriaďujú inštitúty zasväteného života, ktoré obohacujú školské prostredie hodnotami charizmy svojej komunity. Ich členovia obetujú život v službe mladým bez osobných záujmov, rozhodnutí slúžiť v nich samému Kristovi.²² Životom svojho spoločenstva viditeľne vyjadrujú život Cirkvi, ktorá sa modlí, pracuje a miluje. Prinášajú do školy bohatstvo svojej výchovnej tradície vyplývajúcej z pôvodnej charizmy a ponúkajú starostlivú profesionálnu prípravu vyžadovanú výchovným poslaním. Ich činnosť je prežiaraná silou a sladkosťou vlastného zasvätenia. Žiaci chápu hodnotu ich svedectva, dokonca si zamilúvajú týchto vychovávateľov, ktorí si dokážu uchovať dar večnej duchovnej mladosti. A tento vzťah pretrváva často ešte dlhý čas po ukončení školskej dochádzky.

36. Cirkev povzbudzuje zasvätenie tých, ktorí sa rozhodli žiť vychovávateľskou charizmou.²³ Povzbudzuje vychovávateľov, aby v svojom diele vytrvali aj vtedy, ak je sprevádzané utrpením a prenasledovaním. Tiež si želá a modlí sa, aby ich zvláštne povolanie nasledovalo mnoho ďalších. Ak budú rásť pochybnosti a neistota, ak sa budú šíriť problémy, musia sa vrátiť k počiatkom svojho zasvätenia, ktoré je istou formou sebaobetovania.²⁴

Je to obeta prijatá „s dokonalosťou lásky, ktorá je cieľom zasväteného života“.²⁵ Je tým zásluhnejšia, čím väčšími sa dáva do služieb mládeži, nádeje Cirkvi.

37. Aj laickí vychovávateľia, podobne ako kňazi a rehoľníci, ponúkajú katolíckej škole vlastný prínos a svedectvo viery. Toto svedectvo laikov, prežívané skutočne naplno, je konkrétnym príkladom pre povolanie väčšiny žiakov. Laickým vychovávateľom venovala kongregácia dokument²⁶, ktorým vyzýva laikov na apoštolskú zodpovednosť pri výchove, a tým aj na bratskú účasť na spoločnom poslaní, čo sa prejavuje ako spoločný bod v jednote Cirkvi. Tak sú všetci aktívnymi a spolupracujúcimi členmi na tom či onom poli činnosti, bez ohľadu na stav, ktorý si zvolili.

38. Z uvedeného vyplýva, že na jednej strane zakladá školy Cirkev a zveruje ich laikom, na druhej strane zakladajú školy laici. V každom prípade založenie katolíckej školy je rezervované kompetentnej autorite.²⁷ Laici sa majú predovšetkým usilovať vytvoriť prostredie pre spoločenstvo preniknuté evanjeliovým duchom lásky a slobody a zjavne svedčiť o ňom svojím životom.

²⁰ Ján Pavol II.: *Príhovor lombardským biskupom pri návšteve ad limina. Insegnamenti*. V/1, 1982, s. 105.

²¹ *Insegnamenti*, VIII/1, 1985, s. 618 n.

²² Mt 25, 40.

²³ *Perfectae caritatis*, 8.

²⁴ *Summa Th.* II-II, q. 186, čl. 1.

²⁵ č. a. 2.

²⁶ *Katolícky laik ako svedok viery v škole*.

²⁷ *CIC*, can. 800 – 803.

39. Výchovné spoločenstvo pôsobí tým účinnejšie, čím väčšmi vzrastá v prostredí ochota spolupracovať. Výchovný projekt musí zaujímať rovnako učiteľov ako mládež a ich rodiny, takže každý môže rozvíjať svoje pole pôsobnosti v duchu Evanjelia, lásky a slobody. Komunikačné kanály preto musia byť otvorené smerom ku každému, kto je zainteresovaný na živote školy. Pozitívne prostredie umožňuje stretnutia. Bratská diskusia o spoločných problémoch všetkých obohacuje.

Ochota zúčastniť sa na spoločnom výchovnom programe zoči-voči problémom každodenného života, navyše komplikovaným nepochopením a napätím, môže pomôcť odstrániť ťažkosti a zjednotiť názory. Vôľa spolupracovať uľahčuje rozhodnutia, ktoré sa musia prijať v súlade s výchovným projektom a s úctou k autorite, a umožňuje kriticky hodnotiť chod školy za účasti vychovávateľov, žiakov a rodín, pričom sa zachová spoločný úmysel konať dobro pre všetkých.

40. Atmosféra spoločenstva na základných školách, ktorá berie do úvahy životné podmienky žiakov, má napodobovať dôverné a hrejivé ovzdušie rodiny. Preto by všetci zodpovední mali stále pamätať na vzájomné vzťahy preniknuté dôverou a spontánnosťou. Podobne by sa mali usilovať o nastolenie úzkej a trvalej spolupráce s rodičmi žiakov.

Takáto účinná integrácia školy a rodiny predstavuje základnú podmienku, v ktorej sa prejavujú a rozvíjajú možnosti, ktoré ponúka žiakom jedno, či druhé prostredie, vrátane ich otvorenosti voči náboženským hodnotám a voči všetkému, čo táto otvorenosť nesie so sebou.

41. Kongregácia chce vyjadriť ocenenie a podporu diecézám, ktoré pôsobia najmä prostredníctvom základných škôl vo farnostiach, pričom farnosti si právom zasluhujú podporu celého spoločenstva Cirkvi. Ďalej oceňuje inštitúty rehoľného života, ktoré za viditeľných obetí podporujú najmä základné školstvo a tiež vrelo povzbudzuje diecézy a rehoľné inštitúty, ktoré majú chuť a vôľu tieto školy zakladať.

Kiná, rekreačné zariadenia, športové ihriská dnes už nestačia. Ani sama miestnosť na vyučovanie katechizmu často nie je dostačujúca. Vtedy prichádza na pomoc škola. Tak sme zasa pri ciele, ktorý pre mnohé krajiny predstavoval začiatok. Začínalo sa tam školou, potom sa vybuďoval kostol a vtedy vzniklo kresťanské spoločenstvo.²⁸

4. Katolícka škola ako otvorené spoločenstvo

42. Katolícka škola má záujem posilňovať a rozvíjať spoluprácu s rodinou. Tá nespočíva iba vo vyučovaní, ale smeruje najmä k realizácii výchovného projektu a prehľbuje sa, ak ide o citlivé otázky, akými sú náboženstvo, morálka a sexuálna výchova, voľba povolania, voľba životného stavu. Spolupráca sa nezakladá na prospechárstve, ale na pohnútkach viery. Katolícka tradícia učí, že rodina má vlastné a originálne výchovné poslanie pochádzajúce od Boha.

43. Rodičia sú prvými a základnými vychovávateľmi svojich detí.²⁹ Škola si je toho vedomá, ale rodiny, žiaľ, nie, a preto im škola má pomáhať túto úlohu znovu objaviť. Námahy v tomto smere nikdy nie je dosť a cesta, ktorou treba ísť, je v službe, v stretávaní sa, v spolupráci.

Nezriedka sa stáva, že pri rozhovoroch o deťoch sa rozvíja aj výchovné vedomie rodičov. Škola sa usiluje, aby rodiny čo najviac vtiahla do výchovného procesu či už vo fáze projektu, alebo jeho uskutočňovania. Skúsenosť nás učí, že aj menej vnímaví rodičia sa môžu zmeniť na vynikajúcich spolupracovníkov.

²⁸ *Insegnamenti*, I, 1963, s. 594.

²⁹ *Gravissimum educationis*, 3.

44. „Prítomnosť Cirkvi na poli školstva sa v katolíckej škole prejavuje zvláštnym spôsobom.“³⁰ Toto tvrdenie koncilu má hodnotu historickú aj programovú. Na mnohých miestach už od nepamäti vznikali cirkevné školy pri kláštoroch, pri katedrálach či farských kostoloch, čo je zaujímavý znak prítomnosti a jednoty. Cirkev milovala svoje školy, v ktorých mohla formovať svoje deti. Potom, čo ich založila prostredníctvom biskupov či nespočetných rodín zasväteného života alebo laikov, neprestávala ich povzbudzovať v ťažkostiach a brániť ich proti vládam, ktoré sa ich usilovali zrušiť alebo ich ovládnuť.

Prítomnosť Cirkvi v škole zodpovedá prítomnosť školy v Cirkvi. Je to logický záver úsilia o recipocitu. Cirkev, jasný a neprekonateľný obzor Kristovho vykúpenia je miestom, kde má katolícka škola svoj prameň, uznávajúc pápeža za stred a mieru jednoty celého kresťanského spoločenstva. Vďaka láske a dôvere k Cirkvi vládne v katolíckej škole poriadok a správny duch.

Vychovávateľa, zjednotení medzi sebou v plodnom a pokornom spoločenstve s pápežom, nachádzajú svetlo a silu pre skutočnú náboženskú výchovu. Výchovný projekt školy je otvorený životu a problémom miestnej Cirkvi i Cirkvi všeobecnej, pozorný k učiteľskému úradu Cirkvi a orientovaný na spoluprácu. Katolíckym žiakom pomáha začleniť sa do spoločenstva a cirkevných hnutí mládeže, ako aj spolupracovať s miestnymi iniciatívami.

Čo sa týka priameho vzťahu medzi katolíckymi školami, biskupom a ostatnými služobníkmi cirkevného spoločenstva, upevňujú sa v úcte a vzájomnej spolupráci. Navyše, v najrozličnejších častiach sveta rastie záujem miestnych cirkví o katolícku školu.³¹

45. Kresťanská výchova si vyžaduje aj úctu voči štátu a jeho predstaviteľom, zachovávanie spravodlivých zákonov, úsilie o spoločné dobro. Preto všetky dôležité hodnoty, ako sú sloboda, spravodlivosť, práca a pokrok sa nachádzajú vo výchovnom projekte a možno ich priam cítiť v prostredí školy. Náležitá pozornosť sa venuje aj dôležitým udalostiam v živote národa a oslavám štátnych sviatkov.

Rovnakým spôsobom sú prezentované a prežívané problémy týkajúce sa medzinárodných udalostí. Podľa kresťanskej výchovy je ľudstvo veľkou rodinou, snáď rozdelenou z historických či politických dôvodov, ale stále zjednotenou v Bohu, Otcovi všetkých. Preto výzvy, ktoré prednáša Cirkev a ktoré požadujú mier, spravodlivosť, slobodu, pokrok pre všetky národy a bratskú pomoc ľuďom menej šťastným, nachádzajú v škole náležité pochopenie. Rovnaký priestor nachádzajú aj analogické výzvy príslušných medzinárodných organizácií, ako OSN a UNESCO.

46. Občianska otvorenosť katolíckych škôl je skutočnosťou, ktorú si každý môže overiť. Preto vlády a verejná mienka by mali činnosť týchto škôl uznať ako službu spoločnosti. Nie je správne prijímať službu a odmietat služobníkov, či dokonca proti nim bojovať. Našťastie sa zdá, že pochopenie pre katolícku školu pomaly rastie, aspoň vo väčšine štátov.³² Existujú aj náznaky, že čas dozrieva, ako ukazuje nedávny prieskum uskutočnený Kongregáciou.

³⁰ *Gravissimum educationis*, 8.

³¹ Početné dokumenty národných biskupských konferencií a diecéznych biskupov sú určené katolíckym školám. Je potrebné ich poznať a praktizovať.

³² Uznesenie Európskeho parlamentu o slobode vyučovania v Európskom spoločenstve.

III. NÁBOŽENSKÝ ROZMER ŽIVOTA A PRÁCE V ŠKOLE

1. Náboženský rozmer školského života

47. Každodenný život a mladosť žiakov vyplňajú z veľkej časti pobyt a práca v škole. Pojem „škola“ sa často stotožňuje s pojmom „vyučovanie“, hoci v skutočnosti vyučovanie od katedry tvorí len časť školského života. V súlade s didaktickou aktivitou, ktorú rozvíja vyučujúci, existuje totiž aj aktívna účasť žiaka alebo študenta, ktorý sa individuálne aj spoločne s ostatnými zúčastňuje na štúdiu, výskume, cvičeniach, mimoškolských aktivitách, skúškach, na vzťahoch k vyučujúcim a k spolužiakom, na skupinových akciách, triednych a školských schôdzach.

Celkovým školským životom sa katolícka škola úplne priraduje k iným školám, ale v jednom podstatnom bode sa od nich líši: je totiž zakotvená v Evanjeliu, z ktorého čerpá inšpiráciu a silu. Princíp, že nijaký ľudský čin nie je morálne indiferentný pred svedomím človeka a pred Bohom, sa dôsledne uplatňuje v živote školy. Práca v škole sa teda chápe ako povinnosť, ale rozvíjaná s dobrou vôľou; ako odvaha a vytrvalosť v neľahkých situáciách; ako úcta voči učiteľom; ako oddanosť a láska voči spolužiakom; ako úprimnosť, tolerancia a dobrota ku všetkým.

48. Okrem vzdelávacieho ľudského pokroku existuje skutočne kresťanská cesta smerujúca k dokonalosti. Nábožensky vnímavý žiak, dokáže plniť Božiu vôľu v námahe a v každodenných ľudských vzťahoch. Vie nasledovať príklad Majstra, ktorý v mladosti pracoval a dobre robil všetkým.³³ Žiaci, bez tohto náboženského rozmeru, nemôžu zbierať takéto plody dobra a riskujú, že povrchne prežijú najkrajšie roky svojej mladosti.

49. V obraze života školy si zvláštny dôraz zaslúži intelektuálna práca žiakov a študentov. Táto nestojí v protiklade ku kresťanskému životu, ktorý sa má primknúť k Božej láske a naplňať Božiu vôľu. Svetlo kresťanskej viery nabáda poznávať svet stvorený Bohom. Zapaľuje lásku k pravde, ktorá vylučuje povrchnosť v poznávaní a vo vytváraní úsudku. Udržiava v bdelosti postoj, ktorý znemožňuje naivne prijímať mnohé tvrdenia. Vedie k poriadku, k systematickej presnosti, ktoré charakterizujú dobre pracujúcu myseľ so zmyslom pre zodpovednosť. Podporuje obetavosť a vytrvalosť, ako nevyhnutné požiadavky intelektuálnej práce a vo chvíľach únavy si kresťanský žiak pripomína zákony z knihy Genezis³⁴ a Pánovu výzvu.³⁵

50. Intelektuálna práca obohatená náboženským rozmerom pôsobí teda vo viacerých smeroch: novými záujmami podnecuje školské výsledky; posilňuje formovanie kresťanskej osobnosti; obohacuje študenta nadprirodzenými zásluhami. Bolo by smutné, keby mladí ľudia zverení cirkevným školám museli čeliť mnohým ťažkostiam bez toho, žeby poznali túto skutočnosť.

³³ Mk 6, 3; Sk 10, 38.

³⁴ Gn 3, 19.

³⁵ Lk 9, 23.

2. Náboženský rozmer školskej kultúry

51. Rozvoj kresťana harmonizuje s rytmom školského rozvoja. Postupne sa v katolíckej škole nevyhnutne musí koordinovať ľudská kultúra a viera.³⁶ Kultúra človeka sa predstavuje s vedeckou objektivitou, ale veriaci učiteľ ponúka a študent prijíma kultúru kriticky a neoddeľuje ju od viery.³⁷ Ak by tak robili, duchovne by sa ochudobňovali.

Súlady medzi kultúrnym ľudským univerzom a medzi náboženským univerzom vzniká v intelektu a vo vedomí veriaceho človeka. Tieto dve univerzá nie sú nezlučiteľné, lebo ak je záujem, vždy sa nájdu styčné body v osobe človeka, ktorý je nositeľom kultúry a subjektom náboženstva.³⁸ Pátrať po nich sa však nemusí výhradne iba na vyučovaní náboženstva. To je obmedzené vymeraným časom, zatiaľ čo vyučovanie sa skladá z oveľa väčšieho počtu hodín. **Všetci vyučujúci majú teda povinnosť konať jednomyselne, každý má rozvíjať svoj plán s odbornou kompetenciou, ale v pravom okamihu má byť schopný skloniť sa k študentom, vidieť aj za horizonty obmedzené danosťami človeka.** V katolíckej škole, ako analogicky v každej škole, nemôže byť Boh veľkým neprítomným alebo votrelcom, ktorého nechceme prijať. Stvoriteľ univerza neprekáža v práci tomu, kto chce poznať to isté univerzum, ktorému viera dodáva nový význam.

52. Stredná katolícka škola venuje pozornosť „výzvam“, ktoré kultúra predkladá viere. Študentom sa tak pomáha dosiahnuť syntézu viery a kultúry, bez ktorej si nemožno predstaviť zrelosť veriaceho človeka. Študentom však treba pomáhať aj v tom, aby dokázali rozlíšiť a kriticky odmietnuť falošné hodnoty obsiahnuté v kultúre, ktoré ohrozujú ľudskú osobu, a preto sa Evanjeliu priečia.³⁹

Neznamená to však, že problémy náboženstva a viery sa môžu vyriešiť iba v školskom prostredí. Chceme len naznačiť, že školské prostredie je dôležitou cestou k zaujatiu zodpovedajúceho postoja k týmto problémom. Prehlásenie *Gravissimum educationis* v súlade s konštitúcou *Gaudium et spes*,⁴⁰ označuje za jednu z charakteristík katolíckych škôl interpretáciu a usporiadanie ľudskej kultúry vo svetle viery.⁴¹

53. Úsilie dať kultúru v jej celku do súladu s posolstvom spásy, ako žiadajú závery koncilu, určite neznamená, že katolícka škola nemusí rešpektovať samostatnosť a metodológiu jednotlivých disciplín ľudského poznania a žeby tieto disciplíny nemala chápať ako obyčajné pomocné prostriedky viery. Naopak, chce tým zdôrazniť, že správna samostatnosť kultúry sa musí líšiť od predstavy o samostatnosti človeka a sveta, ktorá popiera duchovné hodnoty a upúšťa od nich. Je nevyhnutne uvedomiť si, že viera je povolaná inšpirovať každú kultúru, pričom sa ani s jednou nestotožňuje a uchováva si nezávislosť od všetkých: „Viera, ktorá sa nestane kultúrou, nebola úplne prijatá, nie je vnútorne spracovaná, ani verne prežívaná“.⁴²

54. Programy a školské reformy v mnohých krajinách pridávajú čoraz väčší priestor vedeckému a technickému vzdelávaniu. Ani tomuto vyučovaniu však nemôže chýbať náboženský rozmer. Treba pomáhať žiakom pochopiť, že svet prírodných vied a ich príslušné technológie patria k vesmíru stvorenému Bohom. Týmto sa podnecuje chuť na výskum. Od najvzdialenejších nebeských telies cez nesmiernu kozmickú energiu až k nekonečne malým čiastočkám a energii hmoty, všetko nesie v sebe stopu múdrosti a všemohúcnosti Stvoriteľa.

³⁶ *Gravissimum educationis*, 8.

³⁷ *Gaudium et spes*, 54 n.

³⁸ Denz-Schon, 3016-3017.

³⁹ Ján Pavol II., *Insegnamenti*, IX/2, 1986, s. 170 nn.

⁴⁰ č. 53 – 62

⁴¹ č. 8.

⁴² *Insegnamenti*, V/1, 1982, s. 131.

Odveký údiv biblického človeka pred tvárou stvorenia⁴³ platí aj pre moderného študenta, iba s tým rozdielom, že súčasný študent má omnoho hlbšie a širšie vedomosti. Neexistuje protiklad medzi vierou a prírodnou vedou, pretože Boh je jediným zdrojom jednej i druhej. Študent, v duši ktorého vládne súlad medzi vierou a poznaním bude väčšmi schopný a ochotný v budúcom povolaní využívať vedu a techniku na službu človeku i Bohu. Iba vraciame Bohu to, čo nám daroval.⁴⁴

55. Katolícka škola sa musí usilovať prekonať nedostatky a roztrieštenosť programov. Učitelia etnológie, biológie, psychológie, sociológie a filozofie majú príležitosť načrtnúť jednotný obraz človeka, ktorý potrebuje vykúpenie, a zahrnúť do neho aj náboženský rozmer.

Všetkým študentom treba pomáhať, aby pochopili, že človek je bytie fyzickej i duchovnej prirodzenosti s nesmrteľnou dušou. Tí najstarší dospejú k zrelšej predstave o osobnosti človeka a všetkého, čo sa s ním spája: rozum, vôľa, sloboda, city, činné i tvorivé schopnosti, práva, povinnosti i sociálne vzťahy, poslanie vo svete a v histórii.

56. Takéto chápanie človeka umožňuje iba náboženský rozmer. Dôstojnosť a veľkosť človeka prevyšuje každé iné stvorenie, lebo Božím dielom povýšený k nadprirodzenému poriadku ako Božie dieťa je božského pôvodu a má večný cieľ, ktorý presahuje tento svet.⁴⁵ Učiteľ náboženstva tak nachádza pripravenú cestu, vďaka ktorej môže vyvážené predstaviť kresťanskú antropológiu.

57. Každý národ vlastní múdrosť svojich predkov. Mnohí sa inšpirujú filozoficko-náboženskými koncepciami tisícročnej tradície. Systematický grécky a európsky génius vytvoril v priebehu stáročí množstvo náuk, ale aj systém právd, ktorý je nazývaný „*večná filozofia*“ (*philosophia perennis*). Katolícka škola prijíma platné programy, ale zahŕňa ich do celkového obrazu z náboženského hľadiska. Pritom používa isté kritériá:

Úcta k človeku, ktorý hľadá pravdu o základných problémoch ľudskej existencie.⁴⁶ Dôvera v jeho schopnosť obsiahnuť túto pravdu aspoň do istej miery, pričom nejde o dôveru sentimentálnu, ale nábožensky zdôvodnenú, pretože Boh, ktorý stvoril človeka „na svoj obraz“, mu neodoprel rozum, aby mohol objavovať pravdy nevyhnutné pre jeho orientáciu v živote.⁴⁷ Kritická schopnosť rozlišovať a voliť medzi pravým a nepravým.⁴⁸ Úsilie nadobudnúť systematický obraz, ktorý ponúka „*philosophia perennis*“, aby do nej zahrnula správne ľudske odpovede na otázky o človeku, svete a Bohu.⁴⁹ Živé prelínanie medzi ľudskou kultúrou a evanjeliovým posolstvom.⁵⁰ Plnosť pravdy obsiahnutá v tom istom evanjeliovom posolstve, ktoré zhromažďuje a zjednocuje múdrosť ľudstva, obohacuje ho zjavením Božích tajomstiev, ktoré pozná iba Boh, a ktoré sa rozhodol z lásky zjaviť človeku.⁵¹ Tak sa v mysliach študentov, ktorí sú už vďaka štúdiu filozofie zvyknutí ísť do hĺbky, ľudská múdrosť stretáva s Božou múdrosťou.

58. Vyučujúci vedie prácu študentov tak, aby objavovali náboženský rozmer v celej histórii ľudstva. Najprv nechá študentov doslova vychutnať historickú pravdu, ale súčasne s upozornením na povinnosť kriticky pristupovať voči programom a textom, ktoré sú niekedy vnútené vládami alebo zmanipulované v duchu ideológie autorov.

⁴³ Mdr 13, 5.

⁴⁴ Mt 25, 14 – 30.

⁴⁵ *Gaudium et spes*, 12; 14; 17; 22.

⁴⁶ *Gaudium et spes*, 10.

⁴⁷ Denz-Schon, 3004.

⁴⁸ 1 Tes 5, 21.

⁴⁹ *Gaudium et spes*, 61 n.

⁵⁰ č. 44.

⁵¹ *Dei verbum*, 2.

Potom nasmeruje študentov k reálnemu chápaniu histórie ako divadla, ktoré vypovedá o veľkosti i úbohosti človeka.⁵² Hercom tejto histórie je človek, ktorý premieta do sveta dobro i zlo, čo nesie v sebe. História tak získava nádych neútočného boja medzi dobrom a zlom.⁵³ Preto sa história stáva predmetom morálneho posudzovania, ale úsudok musí zostať nepredpojatý.

59. Z tohto dôvodu pomáha vyučujúci študentom získať zmysel pre univerzálnosť dejín. Výdobytky civilizácie, ekonomického pokroku, slobody a spolupráce medzi národmi vidí vždy zo zorného uhla vyšších vecí, čo upokojuje dušu vzrušenú temnými stránkami histórie. To však nie je všetko. Študentov treba vhodne upozorniť, že udalosti ľudskej histórie sú preniknuté božskými udalosťami spásy celého stvorenia. V tomto bode sa náboženský rozmer histórie začína objavovať vo svojej žiarivej veľkosti.⁵⁴

60. Rozvoj vedeckého a technického vzdelania nesmie odsunúť humanitné predmety – filozofiu, históriu, literatúru a umenie. Každý národ už od svojho počiatku vytváral a potomkom odovzdával umelecké a literárne dedičstvo. Zhromaždením týchto kultúrnych bohatstiev vzniká spoločné vlastníctvo ľudstva, a tak vyučujúci tým, že pomáha študentom získať estetický vkus, umožňuje im lepšie spoznať veľkú ľudskú rodinu.

Najjednoduchší spôsob ako odhaliť náboženský rozmer umeleckého a literárneho sveta spočíva v tom, že sa vychádza z ich konkrétnych výrazov. Umenie a literatúra mali vždy v každom národe vzťah k náboženskej viere. Umelecký a literárny kresťanský odkaz je svojím spôsobom taký rozsiahly, že predstavuje hmatateľné svedectvo viery minulých storočí, ba tisícročí.

61. Umelecké a literárne diela zobrazujú najmä udalosti zo života národov, rodín a osôb. Zostupujú do hĺbín ľudského srdca, určujú význam svetla a tieňa, nádeje a zúfalstva. Kresťanský pohľad prevyšuje čisto ľudský pohľad tým, že ponúka omnoho prenikavejšie kritéria na pochopenie životných udalostí a tajomstiev duše.⁵⁵ Okrem toho vhodná náboženská formácia je dobrým základom pre mnohé kresťanské povolania medzi umelcami a umeleckými kritikmi.

Ak sú žiaci psychicky vyspelí, vyučujúci ich môže privádzať k oveľa hlbšiemu chápaniu umeleckých diel, než sú zmyslami vnímateľné formy božskej krásy. Takto učili cirkevní Otcovia a učitelia kresťanskej filozofie vo svojich prednáškach z oblasti estetiky, najmä sv. Augustín a sv. Tomáš: prvý vyzdvihuje transcendentálny úmysel umelca – nabádať na prijatie večného Božieho poriadku v umeleckom diele, druhý kontempluje v umeleckom diele prítomnosť Božieho slova.⁵⁶

62. Katolícka škola, ktorá sa venuje najmä výchovným problémom, má veľký význam pre spoločnosť i pre Cirkev. Štátne programy často zabezpečujú kurzy pedagogiky, psychológie, didaktiky, a to historickým a systematickým spôsobom.

V minulosti sa veda o výchove rozdelila na veľké množstvo špecializácií a prúdov, navyše ju zasiahli rôzne filozofické i politické ideológie. Študenti majú častokrát dojem zmätenej roztrieštenosti. A tak tí, ktorí vyučujú pedagogické vedy, majú pomáhať študentom prekonať tento zmätok a učiť ich vytvárať kritickú syntézu, čo vychádza z predpokladu, že každý pedagogický smer obsahuje veci dobré a užitočné, len ich treba spoznať, posúdiť a vybrať.

⁵² Blaise Pascal, *Myšlenky*.

⁵³ *Gaudium et spes*, 37.

⁵⁴ V *Lumen gentium* a *Dei verbum* sa presne uvádza, ako prezentovať udalosti dejín spásy.

⁵⁵ *Gaudium et spes*, 62.

⁵⁶ Sv. Augustín, *De libero arbitrio*, II, 16, 42. Sv. Tomáš, *Contra Gentiles*, IV, 42

63. Študentom treba pomáhať objaviť, že v centre výchovných vied stojí vždy osoba so svojou fyzickou a duchovnou energiou, s činnou i tvorivou schopnosťou, s poslaním v spoločnosti, s náboženskou otvorenosťou. Osoba je vnútorne slobodná, nepatrí štátu ani iným ľudským zoskupeniam. Celá výchovná činnosť je teda službou osobe, pomáha ju komplexne formovať.

Na ľudskú osobu sa naštepuje kresťanský model inšpirovaný Kristovou osobou. Tento model používa spôsoby ľudskej výchovy a obohacuje ich o dary, sily, schopnosti a plány nadprirodzeného poriadku. Vo vedeckej oblasti sa hovorí o kresťanskej výchove. Koncilové dokumenty ju opísali v jasnej syntéze.⁵⁷ Správny prístup pedagóga pomáha študentom, aby sa sami vychovávali z ľudskej i kresťanskej stránky. To je tá najlepšia príprava, ako sa stať vychovávateľom druhých.

64. Interdisciplinárna práca uvádzaná do katolíckych škôl dosahuje tiež pozitívne výsledky. Je jasné, že v didaktickom procese predstavuje témy a problémy, ktoré presahujú hranice jednotlivých disciplín. Zaujímame sa predovšetkým o náboženské témy, ktoré prichádzajú do úvahy, kedykoľvek ide o človeka, rodinu, spoločnosť a históriu. Vyučujúci rôznych predmetov majú byť pripravení a ochotní dávať správne odpovede.

65. Učiteľ náboženstva nestojí mimo hry. Jeho poslaním je ponúkať systematické vyučovanie, ale podľa konkrétnych možností môže byť pozývaný aj do iných tried, aby vysvetlil otázky, ktoré spadajú do jeho kompetencie. Na druhej strane on sám v istých okamihoch môže pozvať na svoju hodinu iných kolegov, ktorí sú v danej téme odborníkmi. V každom prípade študenti nadobudnú dobrý dojem bratskej spolupráce rôznych vyučujúcich, ktorá má jediný cieľ: pomôcť im rásť v poznaní a presvedčení.

---

⁵⁷ *Gravissimum educationis*, 1 – 2.

IV. VYUČOVANIE NÁBOŽENSTVA V ŠKOLE A NÁBOŽENSKÝ ROZMER VÝCHOVY

1. Identita vyučovania náboženstva v škole

66. Cirkev je povolaná evanjelizovať, aby zvnútra pretvorila a obnovila ľudstvo.⁵⁸ Mladí sa stretávajú hlavne s evanjelizáciou v škole.⁵⁹ Je vhodné vypočuť si výroky Magistéria: „Popri rodine a v spojení s ňou ponúka škola katechéze nezanedbateľné možnosti, čo sa očividne vzťahuje predovšetkým na katolícku školu. Mohla by si takáto škola zaslúžiť svoje meno, keby sa jej dala vytknúť z vážnych dôvodov nedbalosť alebo odklon od výchovy skutočne náboženskej, aj keby úroveň vyučovania svetských predmetov bola naozaj vysoká? Nech sa o náboženskej výchove nehovorí, že je vždy uskutočňovaná implicitne alebo nepriamym spôsobom. **Charakter katolíckej školy a prvotný dôvod, pre ktorý by jej práve katolícki rodičia mali dávať prednosť, spočíva práve v kvalite vyučovania náboženstva, integrovaného aj do výchovy študentov.**“⁶⁰

67. Čo sa týka požiadaviek na vyučovanie náboženstva v katolíckej škole, často sa môžu objaviť pochybnosti, rozpory a ťažkosti, a to tak na všeobecnej teoretickej úrovni, ako aj na praktickej. Z jedného aspektu sa katolícka škola javí ako „občianska štruktúra“ s cieľom, metódami a charakteristikami spoločnými s akoukoľvek inou školskou inštitúciou. Druhý aspekt v nej vidí aj „kresťanské spoločenstvo“, ktorej základný výchovný projekt pramení v Kristovi a jeho Evanjeliu. Uvádzanie týchto dvoch aspektov do súladu nie je vždy jednoduché a vyžaduje si stálu pozornosť, aby nevznikali rozpory a nespochybnila sa zodpovednosť sprostredkovania kultúry a pôsobivosť evanjeliového svedectva.

68. Existuje neoddeliteľná súvislosť a súčasne jasný rozdiel medzi vyučovaním náboženstva a katechézou,⁶¹ ktorá je odovzdávaním evanjeliového posolstva, jednou etapou evanjelizácie.

Súvislosť vyplýva z toho, že škola sa udržuje na školskej úrovni smerujúcej k integrálnej kultúre, ktorá v sebe zahŕňa kresťanské posolstvo. Rozdiel vyplýva z faktu, že katechéza na rozdiel od školského vyučovania náboženstva predpokladá predovšetkým živé prijatie kresťanského posolstva, ako spásnej skutočnosti. Špecifickým miestom katechézy je najmä spoločenstvo, kde sa viera prežíva omnoho hlbšie a dlhšie než v období školskej dochádzky, to znamená po celý život.

69. Na základe kresťanského posolstva smeruje katechéza k dosiahnutiu duchovnej, liturgickej, sviatostnej, apoštolskej zrelosti, čo sa realizuje najmä v miestnom cirkevnom spoločenstve. Škola, i keď berie do úvahy tie isté prvky kresťanského posolstva, smeruje k poznaniu toho, čo v skutočnosti vytvára identitu kresťanstva, a toho, čo sa kresťania usilujú dôsledne uskutočniť v živote. Treba zdôrazniť, že aj vyučovanie náboženstva musí veriacich žiakov posilniť vo viere, ako náboženská skúsenosť katechézy posilňuje poznanie kresťanského posolstva.

⁵⁸ *Evangelii nuntiandi*, 18.

⁵⁹ č. 44.

⁶⁰ *Catechesi tradendae*, 69.

⁶¹ *Insegnamenti*, V, 67, s. 788. IV/1, s. 629 nn.

Vyučovanie náboženstva sa teda usiluje zdôrazniť rozumový aspekt, ktorý rozlišuje a motivuje kresťanskú voľbu veriaceho a náboženskú skúsenosť človeka. Rozdiel medzi vyučovaním náboženstva a katechézou nevyklučuje, že katolícka škola ako taká môže a musí ponúknuť svoj špecifický prínos ku katechéze. Svojím formačným projektom orientovaným v kresťanskom zmysle, sa celá škola stáva evanjelizačným zariadením Cirkvi, povzbudzujúcim a podporujúcim výchovu k viere.

70. Magistérium nedávno stanovilo tento zásadný aspekt: „Základným princípom, ktorý má riadiť pôsobenie v závažnom pastoračnom sektore, je oná rozdielnosť a spoločné dopĺňanie sa vyučovania náboženstva a katechézy. **Škola sa usiluje o integrované pôsobenie na žiakov, preto sa vyučovanie náboženstva musí chápať vo vzťahu k cieľom a kritériám vlastným modernej školskej štruktúre.**“⁶² Je povinnosťou zodpovedných, aby mali na zreteli smernice magistéria a brali do úvahy odlišný charakter vyučovania náboženstva v škole.

Vyučovanie náboženstva by malo zaujímať dôstojné miesto medzi ostatnými predmetmi: rozvíjať sa podľa svojho vlastného programu schváleného kompetentnou autoritou, využívať užitočné vzťahy medzi rôznymi disciplínami, medzi ďalšími predmetmi, a tak vytvárať súlad medzi svetskými vedomosťami a náboženským poznaním. Učiteľ sa spoločne s ostatnými vyučujúcimi má usilovať o kultúrny rozvoj študentov a využívať najlepšie didaktické metódy dnešnej školy. V niektorých krajinách má vyučujúci náboženstva právo vyjadriť sa k hodnoteniu žiakov s rovnakou účinnosťou ako v iných predmetoch. Vyučovanie náboženstva v školách je dôležité pre katechézu uskutočňovanú farnosťou, rodinou i mládežníckymi združeniami.

2. Niektoré predpoklady vyučovania náboženstva v škole

71. Nemožno sa čudovať tomu, že mladí si prinášajú so sebou do triedy to, čo počujú a vidia ako vzory myslenia a správania v bežnom živote. Osvojujú si názory nedobudnuté sledovaním masovokomunikačných prostriedkov. Niektorí prejavujú ľahostajnosť a necitlivosť. Školské programy často nezohľadňujú tieto aspekty, ktoré si uvedomuje vyučujúci. Ten ako odborník prijíma študentov so sympatiami a láskou a prijíma ich takých, akí sú. Najprv im vysvetlí, že pochybnosť a ľahostajnosť sú javy všeobecné a pochopiteľné, a potom ich priateľsky vyzve, aby spoločne objavovali evanjeliovú zvesť, zdroj radosti a vyrovnanosti. V príprave „pôdy“⁶³ má veľkú rolu osobnosť a prestíž vyučujúceho, k čomu sa pripája i jeho vnútorný život a modlitba za tých, ktorí sú mu zverení.⁶⁴

72. Veľmi účinným spôsobom ako pochopiť študentov je hovoriť s nimi a nechať ich hovoriť. V atmosfére dôvery a srdečnosti sa môže vynoriť množstvo otázok, ktoré sú napriek veku a spoločnosti študentov čoraz univerzálnejšie a aktuálnejšie.⁶⁵ Pre mladých sú to vážne otázky, ktoré im často bránia vážnejšie sa zaoberať vierou. Vyučujúci musí odpovedať s trpezlivosťou a pokorou, bez úsilia o definitívne vysvetlenie, aby sa vyhol riziku, že si bude protirečiť.

Môže pozvať do triedy odborníkov na históriu a moderné vedy. Má ponúknuť mladým do služby svoju kultúrnu vyspelosť a inšpirovať sa mnohými premyslenými odpoveďami, ktoré Druhý vatikánsky koncil už dal na tieto a podobné druhy otázok. Trpezlivé vysvetľovanie sa musí uskutočňovať teoreticky na začiatku každého školského roku, lebo cez prázdniny mali študenti príležitosť získať nové zážitky, ale treba využiť aj každú vhodnú príležitosť počas celého roku.

⁶² *Insegnamenti*, IV/1, s. 629 nn.

⁶³ Mt 3, 1 – 3.

⁶⁴ Jn 17, 9.

⁶⁵ Ide predovšetkým o typické miestne problémy.

73. Nie je ľahké predstaviť kresťanskú vieru dnešným spôsobom ako program pre vyučovanie náboženstva na katolíckych školách. Druhé mimoriadne zasadnutie biskupskej synody v roku 1985 navrhlo vytvoriť katechizmus pre celú Cirkev. Pápež hneď vytvoril komisiu a zveril jej prípravné práce na tejto úlohe. Postupne, vzhľadom na čas a miestne podmienky, treba odpovedať na programy stanovené kompetentnou autoritou.

V očakávaní uskutočnenia príkazu vo veci syntézy kresťanskej viery⁶⁶ bude vypracovaná (ako príklad) schéma potvrdená skúsenosťou, ktorá ponúka kompletný a verný obsah, ktorý je štruktúrne i metodicky zakotvený v Pánových slovách a činoch.

3. Spôsob komplexného podania kresťanstva a jeho posolstva

74. Vyučujúci podľa inštrukcií Druhého vatikánskeho koncilu zhrnie a vysvetlí kristológiu. S ohľadom na úroveň školy uvedie nevyhnutné poznatky o Písme, najmä o Evanjeliách, o Božom zjavení a živej tradícii Cirkvi.⁶⁷ Z týchto základov vychádza poznávanie Ježiša Krista. Jeho osobnosť, jeho radostná zvesť, jeho činy, historická skutočnosť Jeho vzkriesenia umožňuje vystúpiť k tajomstvu jeho Božstva: „Ty si Kristus, Syn Boha živého.“⁶⁸ Vyspelosť študentov dovoľuje rozšíriť túto úvahu na Ježiša Spasiteľa, Kňaza, Učiteľa ľudskosti a Pána celého tvorstva. Popri ňom sa začína črtať obraz Márie, Matky Spasiteľa, spolupracovníčky na jeho poslaní.⁶⁹

Toto poznanie má zásadný výchovný význam. Kristova osobnosť ožíva pred očami študentov, vidia príklady z jeho života, načúvajú jeho slovám, cítia, že sa k nim obracia so svojím pozvaním: „Poďte ku mne všetci ...“⁷⁰ Tak sa tvoria základy viery v Krista a túžby nasledovať ho, ktoré si potom každý rozvíja podľa toho, ako túži napredovať a spolupracovať s milosťou.

75. Vyučujúcemu sa ponúka bezpečná cesta približujúca mladých ľudí k tajomstvu zjavenému Bohom, nakoľko je to ľudsky možné.⁷¹ Cestu vyznačil sám Spasiteľ: „Kto vidí mňa, vidí Otca.“⁷² Z jeho osoby a jeho zvesti vyžaruje obraz Boha. Predmetom skúmania sa stáva to, čo povedal o Otcovi, a to, čo urobil v Otcovom mene. Od Pána Ježiša sa teda vystupuje k tajomstvu Boha Otca, ktorý všetko stvoril a poslal na zem svojho Syna, aby spasil ľudstvo.⁷³ Od Krista sa vystupuje aj k tajomstvu Ducha Svätého, poslaného na svet preto, aby priniesol naplnenie Ježišovho vlastného poslania.⁷⁴ Tak sa približujeme k najvyššiemu tajomstvu Najsvätejšej Trojice ako takej i pôsobiacej vo svete. Ide o tajomstvo, ktoré Cirkev uctieva a vyznáva, keď slovami prvých kresťanských komunít opakuje modlitbu „Verím“.

Výchovná hodnota tohto objavovania je veľká. Na jeho dobrom výsledku sa zakladajú čnosti viery a kresťanského náboženstva, ktoré má za cieľ Boha: Otca, Syna i Ducha Svätého, ktorého poznávame, ktorého milujeme a ktorému slúžime celým životom v očakávaní večného života.

⁶⁶ *Katechizmus katolíckej cirkvi*, vyhlásil 8. 12. 1992 pápež Ján Pavol II.

⁶⁷ Zjavenie, Písmo, tradícia a kristologické témy *Dei verbum, Lumen gentium, Gaudium et spes*.

⁶⁸ Mt 16, 16.

⁶⁹ *Redemptoris Mater* 39.

⁷⁰ Mt 11, 28.

⁷¹ Denz-Schon, 2854.

⁷² Jn, 14, 9.

⁷³ Lk 12, 24 – 28; Jn 3, 16 n.

⁷⁴ Jn 16, 13.

76. Mnoho vecí o človeku poznávajú žiaci z vedeckého pohľadu, ale pred tvárou tajomstva veda mlčí. Vyučujúci vedie študentov k tomu, aby objavili záhadu človeka, ako sv. Pavol viedol Aténčanov k tomu, aby objavili neznámeho Boha. Text sv. Jána⁷⁵ upresňuje vzťah medzi Bohom a človekom, ktorý sa uskutočnil v histórii skrze Krista. Vzťah, ktorý vychádza z lásky Otca a vyjadruje sa v láske Ježiša Krista až k najkrajnejšej obeti: „Nikto nemá väčšiu lásku než ten, kto položí svoj život za svojich priateľov.“⁷⁶

Žiaci uvidia, ako sa okolo Ježiša zhromažďujú zástupy ľudí všetkých rás a národov ako súhrn celého ľudstva. Začnú sa pýtať, prečo všetkých miluje, prečo všetkých pozýva, prečo dáva život za všetkých. To ich privedie k záveru, že človek musí byť skutočne privilegovaným stvorením, keď sa Boh o neho stará s takou veľkou láskou. Tak sa črtá história človeka prijatého do tajomstva Božích dejín spásy od počiatku cez prvú vinu, cez povolanie vyvoleného národa, cez očakávanie a príchod Ježiša Spasiteľa až po nový Boží ľud putujúci po zemi do večnej vlasti.⁷⁷

Výchovná hodnota kresťanskej antropológie vo svetle dejín spásy je skutočne evidentná. Žiaci objavujú hodnotu osoby, ktorá je predmetom Božej lásky, má poslanie na Zemi a čaká ju večný život. Odtiaľ pramení aj čnosť úcty a lásky k sebe i voči druhým, voči všetkým. A nakoniec aj prijatie života a vlastného povolania, ktoré sa má uskutočniť podľa Božej vôle.

77. Dejiny spásy pokračujú v Cirkvi, vo viditeľnej historickej realite, ktorú majú študenti pred očami. Vyučujúci im pomáha objaviť jej počiatky. V Evanjeliách, v Skutkoch, v Listoch apoštolov možno vidieť, ako Cirkev vzniká, rastie a pôsobí vo svete. Cesta k tajomstvu Cirkvi sa začína pri jej zrode, pokračuje cez zázračné šírenie, vernosť evanjeliovému posolstvu. Vyučujúci učí študentov chápať Cirkev ako Boží ľud žien a mužov, ktorými sme teraz my, a ako nositeľku spásy celého ľudstva. Ďalej ako Cirkev vedenú Kristom, Večným Pastierom, riadenú Duchom, ktorý ju podporuje a vždy obnovuje, viditeľne riadenú pastiermi, ktorých on ustanovil: najvyšším veľkňazom pápežom a biskupmi, ktorým pomáhajú kňazi a diakoni, spolupracovníci v kňazstve a v službe. Napokon ako Cirkev pôsobiaca vo svete cez nás a povolanú Bohom k tomu, aby bola svätá vo všetkých svojich členoch. To je tajomstvo jednej, svätej, katolíckej, apoštolskej Cirkvi, ktoré slávime v modlitbe „Verím v Boha“.⁷⁸

Výchovná hodnota ekleziológie je nevýslovná. V Cirkvi sa uskutočňuje ideál univerzálnej ľudskej rodiny. Mladý človek nadobúda poznanie svojej príslušnosti k Cirkvi, ktorú sa učí poznávať a milovať s detskou láskou, so všetkými dôsledkami, ktoré z toho vyplývajú pre život, apoštolát a kresťanský pohľad na svet.

78. Mnohí mladí sa v dospievaní vzdávajú sviatostiam. Je to dôkaz toho, že ich nepochopili. Azda ich považovali za detinské zbožné úkony alebo ľudové zvyky sprevádzané profánnymi slávnosťami. Vyučujúci si nebezpečie tohto javu jasne uvedomuje, a preto pomáha študentom objavovať hodnotu sviatostnej cesty, ktorou veriaci prechádza od začiatku až do konca života. Cesty, ktorá sa naplňa v Cirkvi, a ktorej poznanie ide ruka v ruku s tým, ako si študent osvojuje poznanie svojej príslušnosti k Cirkvi.

Zásadný poznatok, ktorý by si žiaci mali osvojiť, je: Ježiš Kristus je stále prítomný v sviatostiach, ktoré sám ustanovil⁷⁹ a jeho prítomnosť ich robí účinnými prostriedkami milosti. Najhlbším okamihom stretnutia s Ježišom Kristom je Eucharistia, ktorá je súčasne obetou i sviatosťou. V Eucharistii sa zjednocujú dva najvyššie úkony lásky. Pán obnovuje svoju obetu spásy za nás a daruje sa každému z nás.

⁷⁵ Jn 3, 16 n.

⁷⁶ Jn 15, 13.

⁷⁷ Kresťanská antropológia z pohľadu dejín spásy, obsiahnutá v *Lumen gentium, Gaudium et spes*.

⁷⁸ *Lumen gentium* ponúka presné prvky pre didaktiku a pedagogiku sviatostí.

⁷⁹ *Sacrosanctum Concilium*, 7.

79. Pochopenie sviatostného spôsobu života môže mať i hlboký výchovný význam. Žiak si uvedomuje, že jeho prítomnosť v Cirkvi je dynamická, zodpovedá túžbe človeka rásť. **Keď sa Pán stretáva s každým z nás vo sviatostiach, nenecháva nič také ako bolo predtým.** Prostredníctvom Ducha nám umožňuje rásť v Cirkvi a ponúka nám „milosť za milosťou“.⁸⁰ Žiada iba našu spoluprácu. **Výchovné úsilie v tomto zmysle smeruje k tomu, aby žiaci získali vzťah k Bohu, aby vydávali kresťanské svedectvo a prijali voľbu osobného povolania.**⁸¹

80. Mladí ľudia dnešnej doby sú pod tlakom množstva zábavy a nemajú vhodné podmienky na uvažovanie o posledných veciach človeka. Vyučujúci preto hľadá účinnú cestu, aby im mohol priblížiť aj tieto tajomstvá viery. Pán nám ich predkladá svojim nenapodobiteľným štýlom. V príbehu o Lazárovi sa predstavuje ako „Vzkriesenie a Život“.⁸² V podobenstve o boháčovi dáva poznať, že osobný súd čaká na každého z nás.⁸³ Vo vzrušujúcej dráme posledného súdu uvádza jasné rozhodnutie, že každému človeku bude patriť taký večný osud, aký si zaslúžil svojimi skutkami.⁸⁴ Dobro i zlo, ktoré sme urobili ktorémukoľvek človeku, vystúpi vtedy, akoby sme to urobili samému Kristovi.⁸⁵

81. Potom na základe „vyznania viery“ vedie vyučujúci študentov k tomu, aby pochopili, že vo večnom kráľovstve sa nachádzajú tí, čo v Krista verili a žili pre neho. Cirkev ich nazýva svätými, i keď nie všetci sú uctievaní pod týmto menom. Prvá spomedzi všetkých je Mária, Ježišova Matka, žije oslávená pri svojom Synovi. Tí, čo dosiahli večný život, nie sú od nás oddelení. Spoločne s nami tvoria jednu Cirkev, Boží ľud zjednotený v „spoločenstve svätých“. Blízke a drahé osoby, ktoré nás opustili, žijú a sú s nami v spoločenstve.⁸⁶

Tieto pravdy viery ponúkajú podstatný prínos k ľudskému i kresťanskému dozrievaniu. Zmysel dôstojnosti osoby predurčenej na nesmrteľnosť. Kresťanskú nádej, žiariacu v ťažkostiach života; osobnú zodpovednosť za každý čin, pretože raz bude treba Bohu skladať účty.

---

⁸⁰ Jn 1, 16.

⁸¹ Didaktika a pedagogika sviatosťou sa obohacuje o niektoré časti z *Lumen gentium* a *Sacrosanctum Concilium*.

⁸² Jn 11, 25 – 27.

⁸³ Lk 16, 19 – 31.

⁸⁴ Mt 25, 31 – 46.

⁸⁵ Mt 25, 40.

⁸⁶ *Lumen gentium*, cap. VII.

4. Spôsob komplexného uvedenia do kresťanského života

82. Pretože každá pravda viery predstavuje prameň výchovy a života, je správne žiakov hneď viesť k tomu, aby tieto súvislosti objavili. Zároveň však táto prezentácia kresťanskej etiky musí mať systematickú formu. Uvedieme niekoľko príkladov.

Pre lepšie uvedenie do súvislosti medzi vierou a životom (na poli náboženskej etiky) bude užitočná úvaha o prvých kresťanských komunitách, kde sa hlásanie Evanjelia spájalo s modlitbou a sviatostným slávením.⁸⁷ To je trvalá hodnota. Žiaci tak lepšie pochopia čnosť viery: bezvýhradné, slobodné, osobné oddanie sa Bohu s láskou, posilňované milosťou od Boha, ktorý sa zjavuje vo svojom Synovi. Toto odovzdanie sa však nie je automatické. Je to Boží dar, o ktorý treba žiadať a na ktorý treba čakať. Žiaci teda musia dostať čas na rast.

83. Život viery sa realizuje náboženskými prejavmi. Žiaci sa učia s dôverou sa otvoriť Otcovi, Synovi i Duchu Svätému, a to v osobnej modlitbe i v liturgickej modlitbe, ktorá nie je len jedným z mnohých spôsobov modlitby: je to oficiálna modlitba Cirkvi, ktorá v nás sprítomňuje Kristovo tajomstvo. Zvlášť sa to uskutočňuje prostredníctvom sviatosti Eucharistie a sviatosti zmierenia. Pritom sa náboženská skúsenosť nemá chápať ako impulz zvonka, ale ako slobodná odpoveď lásky k Bohu, ktorý si nás zamiloval skôr, než my jeho.⁸⁸ Takto založené a pestované čnosti viery a náboženstva umožňujú žiakom nielen rásť v mladosti, ale aj dospievať vo viere.

84. Človek je stále prítomný v pravde viery: stvorený na „obraz a podobu“ Boha; povýšený Bohom k dôstojnosti syna; neverný Bohu v prvom hriechu, ale vykúpený Kristom; príbytok Ducha Svätého; člen Cirkvi; predurčený k nesmrteľnému životu.

Žiaci môžu odhaľovať, ako veľmi sú ľudia vzdialení tomuto ideálu. Vyučujúci načúva ich svedectvám pesimizmu a uvedomuje si, že sa nachádzajú aj v Evanjeliu.⁸⁹ Usiluje sa presvedčiť študentov, že je lepšie poznávať pozitívny obraz osobnej kresťanskej etiky, než sa ponárať do analýz ľudskej úbohosti. V praxi to znamená mať v úcte seba aj iných, rozvíjať inteligenciu a duchovné schopnosti najmä v školskej práci. Staráť sa o vlastné telo a zdravie prostredníctvom fyzickej a športovej aktivity. Strážiť si sexuálnu integritu prostredníctvom čnosti čistoty, pretože aj sexuálna energia je Božím darom, pomáha zdokonaľovať osobnosť a má prozreteľnostné poslanie aj pre život spoločnosti a Cirkvi.⁹⁰

Tak postupne učiteľ vedie študentov k pochopeniu a uskutočňovaniu plánu ich všestrannej výchovy.

85. Kresťanská láska nie je sentimentalizmus a nemožno ju znížiť na obyčajné sociálne cítenie. Je to nová skutočnosť, ktorá patrí do sveta viery. Vyučujúci pripomína, že božské rozhodnutie spásy vychádza z Božej lásky. Pán Ježiš prišiel medzi nás, aby zjavil túto lásku Otca. Jeho krajná obeta je svedectvom lásky k svojim priateľom. V obraze viery sa vynára nový zákon Krista: „Toto je moje prikázanie, aby ste sa milovali navzájom, ako som ja miloval vás.“⁹¹ V tomto „ako“ sa nachádza vzor a miera novej kresťanskej lásky.

86. Žiaci budú prezentovať zvyčajné problémy – násilie vo svete, rasovú nenávisť, každodenné delikty, egoizmus mladých i dospelých, ktorí sa usilujú len o dosiahnutie vlastných záujmov. Vyučujúci sa zapája do diskusie a podčiarkuje, že kresťanský zákon je nový aj vo vzťahu ku každej zvrátenosti a egoizmu. Je to naozaj revolučný zákon. Nová kresťanská etika lásky sa musí pochopiť a uskutočňovať.

⁸⁷ Ef 1, 1 – 14; Kol 1, 13 – 20.

⁸⁸ 1 Jn 4, 10.

⁸⁹ Mt 15, 19 n.

⁹⁰ *O ľudskej láske – výchovné smernice.*

⁹¹ Jn 15, 12.

87. V malom svete rodiny a školy: cit, úcta, poslušnosť, vďačnosť, zdvorilosť, dobrota, pomoc, služba, príklad. Vylúčenie egoistického cítenia, odporu, antipatie, nenávisť, závisť, odplaty. Vo veľkom svete Cirkvi: láska ku všetkým bez ohľadu na vierovyznanie, národnosť či rasu, modlitba za všetkých, aby spoznali Pána, spoluprácu v apoštoláte a v iniciatívach smerujúcich k zmierneniu ľudského utrpenia, uprednostňovanie menej šťastných, chorých, chudobných, handicapovaných, opustených.

A ako vzrastá v mladých ľuďoch láska k Cirkvi, tak sa rozhodujú vstúpiť do jej služieb a nasledovať povolanie ku kňazstvu alebo k zasvätenému životu. V čase prípravy na založenie vlastnej rodiny treba: odmietat' každú profanáciu lásky, vyzdvihnúť novosť a hĺbku kresťanskej lásky medzi mužom a ženou, cudnosť, ktorou sa prejavuje vzájomná úcta, ako aj úprimnú nežnosť, vďaka ktorej sa zachováva. Takto prežívajú mladí skúsenosť lásky od prvých priateľstiev cez zasnúbenie až k láske, ktorá sa vo sviatosti manželstva zasväcuje na celý život.

88. Základ sociálnej kresťanskej etiky je vždy vo viere. Kresťanská sociálna etika má možnosť osvetliť aj tie disciplíny, ktoré majú k nej vzťah, ako právo, ekonomika, politika, ako aj tie, ktoré vstupujú na pole bádania a ľudských skúseností.⁹² Je to otvorená oblasť pre interdisciplinárny výskum.

Tu však treba zdôrazniť princíp, že Boh postavil svet do služby človeka.⁹³ Ak v sociálnych vzťahoch existuje násilie a nespravodlivosť, tak pochádza od človeka, ktorý neplní Božiu vôľu. Túto diagnózu stanovuje sám Kristus.⁹⁴ Avšak on, keď ponúka človeku spásu, zachraňuje aj dielo človeka. **Z obnoveného srdca sa rodí obnovený svet.** Láska, spravodlivosť, sloboda, mier sú akousi kresťanskou ústavou nového ľudstva.⁹⁵

89. Na základe toho vedie vyučujúci študentov k poznaniu prvkov kresťanskej sociálnej etiky. Ľudská osoba je dynamickým stredom sociálneho poriadku. Spravodlivosť znamená dať každému to, na čo má právo. Úcta je podmienkou každého ľudského vzťahu. Sloboda je základným právom osoby a spoločnosti. Svetový mier znamená pokoj prežívaný v poriadku spravodlivosti, na čo všetci ľudia ako Božie deti majú právo. Prírodné zdroje národné a medzinárodné sú bohatstvom Zeme, Božími darmi, ktoré nepatria iba hŕstke ľudí či malému počtu národov v neprospech druhých. Bieda a hlad zaťažujú svedomie ľudstva a volajú po spravodlivosti k Bohu.

90. Výchova má široký horizont. Žiaci sa obohacujú týmito princípmi a hodnotami, ktoré účinne pôsobia na ich prácu v prospech spoločnosti. Cirkev kráča s nimi a osvecuje ich svojím sociálnym učením, ktoré má byť uskutočňované silnými a veľkodušnými veriacimi.⁹⁶

91. Načrtnuté skúsenosti nechceli vzbudiť prehnaný optimizmus. Je však pedagogicky správne, aby udalosti a kresťanské posolstvo boli vykladané ako „radostná zvesť“.⁹⁷

Napriek tomu si realita zjavenia, histórie a každodenné skúsenosti vyžadujú, aby mladí ľudia nadobudli jasné vedomie zla, ktoré pôsobí vo svete a v človeku. Kristus hovoril o „kráľovstve temnôt“.⁹⁸ Ľudia vzdialení od Boha a pohŕdajúci Evanjeliom naďalej zamorujú svet vojny, násilím, nespravodlivosťou, zločinmi.

⁹² *Gaudium et spes*, 63 – 66.

⁹³ Gn 1, 27 n.

⁹⁴ Mt 15, 19 n.

⁹⁵ *Gaudium et spes*, 93.

⁹⁶ Oboznámiť študentov aspoň s niektorými významnými dokumentmi o sociálnej náuke cirkvi.

⁹⁷ Lk 2, 10.

⁹⁸ Lk 22, 53.

92. Vyučujúci pozýva študentov k spytovaniu vlastného svedomia. Ved' kto môže povedať, že je skutočne bez hriechu?⁹⁹ Študenti tak nadobúdajú citlivosť na hriech, či už hriech ľudstva alebo osobný, ktorý každý odhaľuje v sebe samom. Na hriech, ktorý znamená vzdialiť sa od Boha, odmietnuť Kristovu zvesť, porušiť jeho zákon lásky, zradiť vlastné svedomie, odvrhnúť dar slobody, uraziť ostatné Božie deti, zraníť Cirkev, ktorej sme členmi.

93. Všetko však nie je stratené. Vyučujúci otvára študentom pokojnejší pohľad na realitu vo svetle viery. Vo všeobecnej rovine evanjeliové posolstvo pokračuje v „umieraní“ ako „semeno“ v brázdach sveta, aby vykvitlo a prinieslo plody v pravý čas.¹⁰⁰ V osobnej rovine nás Kristus očakáva vo sviatosti zmierenia, čo nie je obyčajný úkon zbožnosti, ale osobné stretnutie s ním prostredníctvom jeho služobníka. Potom znovu možno pokračovať v ceste s novou silou a radosťou.

94. Celkovo privádza toto vyučovanie študentov k pochopeniu kresťanstva s novým myslením a zrelosťou. Kristus ich nabáda k nepretržitému úsiliu: k odolnosti proti zvodom zla a k odvahe prekonať ich s jeho pomocou. K živému a pevnému kresťanstvu v rovine histórie i v osobnej rovine každého.¹⁰¹

Kresťan je pozývaný predovšetkým k práci na radikálnom oslobodení z otroctva hriechu a následne i na oslobodení od početných druhov otroctva kultúrneho, ekonomického, sociálneho i politického charakteru, ktoré všetky pochádzajú z hriechu a sú príčinou ďalších prekážok, ktoré bránia ľuďom žiť v súlade s ich dôstojnosťou.¹⁰²

95. Téma o dokonalosti je zaradená ako organická súčasť kresťanského diania a posolstva. Mlčať o nej by nebolo poctivé ani voči Kristovi, ktorý učil dokonalosti bez hraníc,¹⁰³ ani voči Cirkvi, ktorá vyzýva všetkých k dokonalosti,¹⁰⁴ ani voči mladým, ktorí majú právo vedieť, čo Kristus a Cirkev od nich očakávajú. Vyučujúci teda pripomína veriacim študentom, že krstom boli začlenení do Cirkvi.

Na základe toho sú volaní ku kresťanskej dokonalosti, Ježišovmu daru udeľovanému skrze Ducha Svätého, s ktorým musia spolupracovať; k dokonalosti, ktorá sa musí viditeľne uskutočňovať v dejinách s misijným zameraním v prítomnosti i v budúcnosti.

Keď študenti prekonajú obavy z práce navyše, spoznajú, že dokonalosť majú na dosah ruky. Jednoducho stačí správne prežívať svoj študentský život:¹⁰⁵

- a) plniť si čo najlepšie študijné a pracovné povinnosti, ako aj povinnosti apoštolátu;
- b) nadobúdať skúsenosti s kresťanskými čnosťami, ktoré už teoreticky ovládajú, najmä s láskou, a prežívať ich v triede, v rodine, medzi priateľmi;
- c) s odvahou znášať ťažkosti;
- d) pomáhať tým, ktorí to potrebujú;
- e) dávať dobrý príklad;
- f) rozprávať sa s Pánom Ježišom v modlitbách;
- g) prijímať ho v Eucharistii;
- h) hľadať v jeho zvesti a v jeho príklade inšpiráciu pre každodenný život.

Potom by už študenti nemali povedať, že dokonalosť sa nedá dosiahnuť.

Bolo by ideálne, keby každému bolo umožnené využívať duchovné vedenie, aby mohol duchovne rásť, a tak naplňovať a zdokonaľovať vyučovanie náboženstva v škole a súčasne dotvárať ono špecifické prostredie.

⁹⁹ Jn 8, 7.

¹⁰⁰ Lk 8, 4 – 15.

¹⁰¹ Ef 6 – 10 – 17.

¹⁰² Kongregácia pre náuku viery, *Niektoré aspekty „teológie oslobodenia“*, 1984.

¹⁰³ Mt 5, 48.

¹⁰⁴ *Lumen gentium*, 42.

¹⁰⁵ č. 39.

5. Učiteľ náboženstva

96. Ovocie vyváženého vyučovania viery a kresťanskej etiky závisí z veľkej časti od učiteľa náboženstva: od toho, aký je a čo robí.

Učiteľ náboženstva je kľúčovou osobou, hlavným činiteľom realizácie výchovného projektu. Dosah jeho pôsobenia úzko súvisí so svedectvom jeho života, ktoré sám pôsobivo prežíva pred očami študentov. Očakáva sa teda, že bude osobou bohatou na prirodzené dary aj milosti, že bude schopný potvrdiť ich svojím životom, vhodne pripravený na toto povolanie, že bude mať široký kultúrny, profesionálny, pedagogický a didaktický rozmer a bude otvorený pre dialóg.

Študenti oceňujú na vyučujúcom najmä jeho ľudské kvality, preto učiteľ viery musí byť podľa vzoru Krista aj učiteľom ľudskosti. Nielen kultúrou, ale najmä láskou, úctou, pochopením, jasnosťou ducha, vyváženosťou úsudkov, trpezlivosťou v počúvaní, rozvážnosťou odpovedí, pohotovosťou v osobných rozhovoroch.

Vyučujúci, ktorý má jasnú predstavu o kresťanstve a žije v súlade s ním, dokáže priviesť študentov k jasnému pohľadu a vedie ich k dôslednému konaniu.

97. V tejto oblasti vyučovania škodí každá improvizácia. Treba urobiť všetko pre to, aby katolícka škola mala vyučujúcich vhodných na toto poslanie. Ich formovanie je jednou z najnaliehavejších vnútorných požiadaviek. Najmä čoraz častejšie zaraďovanie laikov do katolíckych škôl si vyžaduje, aby sa venovala dostatočná starostlivosť ich špecifickému odskúšanému poznaniu tajomstva Krista a Cirkvi, ktoré kňazi a rehoľníci nadobúdajú v duchovnej formácii. Treba hľadiť dopredu a vytvárať centrá na prípravu vyučujúcich. Je to investícia, ktorá prinesie dobré ovocie.

Preto nech univerzity a cirkevné fakulty so všestrannou starostlivosťou zabezpečujú a ponúkajú kurzy špeciálnej prípravy, aby budúci učitelia mohli vykonávať svoju prácu s odbornosťou a účinnosťou, ktorá sa od nich vyžaduje.¹⁰⁶

V. NÁBOŽENSKÝ ROZMER VÝCHOVNÉHO PROCESU CELKOVÉ ZHRNUTIE

1. Idea kresťanského výchovného procesu

98. Koncilové vyhlásenie kladie dôraz na dynamický aspekt všestrannej ľudskej výchovy.¹⁰⁷ Napriek tomu z kresťanského pohľadu tento ľudský rozvoj nie je dostačujúci. Výchova totiž „nesleduje iba práve opísanú zrelosť ľudskej osoby, ale má predovšetkým na zreteli, aby si pokrstení – zatiaľ čo sú postupne uvádzaní do poznania tajomstva spásy – zo dňa na deň väčšmi uvedomovali prijatý dar viery“.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Dokument *Katolícka škola*, 78 – 80; *Katolícky laik ako svedok viery v škole*, 56 – 59.

¹⁰⁷ *Gravissimum educationis*, 1.

¹⁰⁸ č. 2.

Charakteristickým prvkom katolíckej školy je úsilie pomáhať študentom, aby „pri rozvoji vlastnej osoby rástli zároveň ako nové stvorenie, ktorým sa stali pri krste“.¹⁰⁹ Kresťanskú výchovu teda treba chápať ako hnutie, napredovanie, dozrievanie k onomu ideálnemu cieľu, ktorý prevyšuje každú ľudskú ohraničenosť.¹¹⁰ A toto všetko sa musí diať v súčinnosti a harmónii procesu ľudskej výchovy. Nejde teda o dve rozdielne alebo paralelné činnosti, ale súlad výchovných faktorov zjednotených v úmysle vychovávateľov a v slobodnej výchove a spolupráci študentov. Evanjelium uvádza, že Ježiš už v mladosti sa vyvíjal harmonicky.¹¹¹

99. Je teda potrebné opísať kresťanský výchovný proces ako organický súhrn činiteľov, ktoré podporujú postupný rozvoj všetkých schopností dieťaťa, aby sa pomocou milosti dosiahla všestranná výchova v rámci kresťanského náboženstva. Nerozhoduje názov, ale samotná skutočnosť výchovného procesu: ten zaručuje jednotnosť práce vychovávateľov a vylučuje náhodné útržkové nekoordinované zásahy, ktoré možno vyvolávajú názorové strety medzi samotnými vychovávateľmi, čo nesmierne škodí rozvoju osobnosti študentov.

2. Výchovný projekt

100. Úlohy katolíckej školy sú dosť široké a členité. Na jednej strane má povinnosť rešpektovať zákonné ustanovenia a spoločenské zákony a zosúladiť s nimi svoje metódy, programy a štruktúry. Na druhej strane má povinnosť uskutočňovať vlastný výchovný projekt, ktorý má uviesť do súladu ľudskú kultúru s hlásaním spásy, pomôcť študentom vytvoriť v sebe novú bytosť, pripraviť ich na poslanie dospelého občana. Celkovo ide o „charakteristický“ projekt s ohľadom na osobitné ciele, ktoré má uskutočňovať v spolupráci so všetkými účastníkmi.

Konkrétne sa projekt zobrazuje ako východiskový obraz, ktorý:

- a) definuje identitu školy vyjadrením evanjeliových hodnôt, ktorými sa inšpiruje,
- b) spresňuje výchovné, kultúrne a didaktické ciele,
- c) oboznamuje s odovzdávaným hodnotovým obsahom,
- d) vymedzuje usporiadanie a fungovanie,
- e) uvádza niektoré stále časti, ktoré sa skladajú:
  - § z odbornej zložky (učitelia, vychovávateľa),
  - § z časti riadenej spoločne s rodičmi a študentmi,
  - § z okruhov zverených slobodnej iniciatíve rodičov a študentov,
- f) určuje spôsoby overovania a hodnotenia.

101. Zvláštna pozornosť sa má venovať najmä výkladu niektorých všeobecných kritérií, ktoré inšpirujú a vyladujú základný projekt, robia ho homogénnym tým, že uvádzajú do súladu kultúrne, didaktické, sociálne, civilné i politické prvky:

- A.** Vernosť Evanjeliu hlásanému Cirkvou. Pôsobenie katolíckej školy má miesto predovšetkým uprostred evanjelizačného poslania Cirkvi tým, že sa aktívne začleňuje do kontextu miestnej cirkvi a do života miestnej kresťanskej komunity.
- B.** Dôslednosť v rozvíjaní kultúry a kritickom preverovaní základov vzhľadom na oprávnenú autonómiu zákonitostí a metód rozvoja jednotlivých disciplín zameraných na všestranné formovanie osobnosti.
- C.** Možnosť postupného prispôsobenia výchovných krokov rôznym situáciám v prípade jednotlivcov i rodín.

¹⁰⁹ č. 8.

¹¹⁰ Mt 5, 48.

¹¹¹ Lk 2, 40.

D. Spoluzodpovednosť s Cirkvou. Aj keď získavanie výchovných a kultúrnych skúseností sa v prevažnej miere uskutočňuje vo výchovnom spoločenstve, projekt sa musí rodiť zo vzťahu k cirkevnému spoločenstvu vhodnými formami prepojenia. Výchovný projekt má teda jasné vyjadrenie svojím vnútorným usporiadaním, aj didaktickým programom a spracovaním časových plánov.

102. Výchovný projekt vychádzajúci každý rok z nových skúseností a potrieb sa realizuje vo výchovnom procese buď po obdobiach, alebo obsahových celkoch: **východisko, priebežné etapy a konečný cieľ**. Na konci obdobia vychovávateľa, študenti a rodiny zhodnotia, či sa predpoklady dodržali. V opačnom prípade sa hľadá zodpovednosť a riešenie. Podstatné je, aby tento proces chápali a prijali všetci zainteresovaní ako spoločný a lojálny záväzok.

Koniec každého roka predstavuje čiastkový cieľ. Povedať, že ide iba o čas skúšania, je z hľadiska kresťanskej výchovy málo. Školský program tvorí len časť celku. Koniec roka je totiž obdobím vhodným na vecné a zodpovedné bilancovanie, ktoré ukáže, nakoľko bol výchovný projekt splnený alebo nesplnený. Cieľ dosiahnutý na konci „výchovnej cesty“ je veľmi dôležitý. Musí dosahovať maximálnu úroveň, akú študenti môžu nadobudnúť pri všestrannej ľudskej a kresťanskej výchove.¹¹²

103. Náboženský rozmer prostredia posilňuje kvalitu výchovného procesu, pri ktorom sa zhodnocujú podmienky závisiace od vychovávateľov a študentov. Je dobre podčiarknuť najmä to, že študenti nie sú divákmi, ale zúčastňujú sa na dynamickom pretváraní prostredia. Pozitívne podmienky vznikajú vtedy, keď všetci s radosťou súhlasia s výchovným projektom a ochotne a dobrovoľne na ňom spolupracujú.

Keď sa medziľudské vzťahy pridržajú lásky a kresťanskej slobody, keď každý ponúka druhým svoje evanjeliové svedectvo v každodennom životnom daní. Keď sa v prostredí prežíva a formuje úsilie dosiahnuť vo výchovnom procese čo najvyššiu úroveň v každom ohľade – ľudskom i kresťanskom. Keď sa prostredie udržiava otvorené voči rodinám, keď je začlenené do cirkevného spoločenstva, keď je otvorené občianskej spoločnosti národnej i medzinárodnej. Tieto pozitívne podmienky vychádzajú predovšetkým zo spoločnej viery.

104. Na prekonanie nezdravého stavu prostredia treba pevné rozhodnutie. Znakmi postihnutého prostredia sú:

- chýbajúci alebo nedokonalý výchovný projekt,
- nedostatočná príprava zodpovedných osôb,
- pozornosť sústredená prevažne na školské výsledky,
- vnútorná vzdialenosť medzi učiteľmi a študentmi,
- direktívne vyučovanie bez ochotnej spoluúčasti študentov,
- čisto formálne, alebo dokonca napäté vzťahy s rodinami, ktoré nie sú zapojené do výchovného projektu,
- poľutovaniahodné svedectvo jednej alebo druhej strany (učiteľov – žiakov a rodičov),
- slabá účasť jednotlivcov na spoločnom dobre,
- izolácia od spoločenstva Cirkvi,
- nezáujem o problémy spoločnosti alebo uzatváranie sa pred nimi,
- rutinné vyučovanie náboženstva.

Ak sa objaví niektorý z uvedených symptómov alebo viaceré symptómy naraz, potom vážne kompromitujú náboženský rozmer výchovy, a samo náboženské vyučovanie znie ako prázdne slovo v unavenom prostredí, nedokáže svedčiť a vytvárať autentickú kresťanskú atmosféru. Na javy svedčiace o nezdravom stave, treba otvorene reagovať a vychádzať z toho, že Evanjelium nabáda k stálemu obráteniu.

¹¹² *Gravissimum educationis*, 1 – 2.

105. Značná časť výchovnej aktivity sa zameriava na aktívnu spoluprácu študentov, bez ktorej je výchova nepredstaviteľná, a ktorá robí zo študentov protagonistov výchovného procesu. Keďže ľudská osobnosť bola stvorená ako inteligentná a slobodná, pravá výchova nemôže existovať bez rozhodujúceho vzťahu k subjektu samej výchovy, ktorý koná a reaguje svojou inteligenciou, slobodou, vôľou a celou emotívnou sférou – skrátka, výchovný proces nemôže napredovať, ak sa „nehýbe“ sám študent. Odborníci poznajú príčiny, ktoré blokujú mladých ľudí: majú charakter psychologický, ale aj teologický, nie odlišný od vedomia prvého hriechu.

106. Povzbudiť spoluprácu mladých na výchovnom projekte možno rôznym prostriedkami. Študentov, ktorí dosiahli dostačujúcu intelektuálnu úroveň, treba vyzvať na účasť na vytváraní projektu. Ani nie tak na vytváraní jeho cieľov, ako skôr na výbere zodpovedajúcich postupov. Ak sa študentom dáva zodpovednosť a prejavuje dôvera, ak sa od nich očakáva rada a pomoc pre dobro spoločenstva, prebúdza sa v nich vďačnosť a schopnosť prekonať nezáujem a nečinnosť. Študent sa začne dobrovoľne zapájať do výchovného procesu, keď pochopí, že projekt má na zreteli jeho prospech a osobnú zrelosť.

Študent, aj mladý, vníma príslušnosť k spoločenstvu ako niečo príjemné. Ak cíti, že je prijímaný, ctený a milovaný, prebúdza sa v ňom ochota spolupracovať, ak je prostredie preniknuté atmosférou úcty a priateľstva, ak sú v ňom ochotní učitelia a priatelia, s ktorými sa dobre spolunažíva, vzniká väčšia ochota a vôľa zúčastňovať sa na jeho vytváraní.

107. Náboženské hodnoty a motívy, ktoré sa rozvíjajú najmä vyučovaním náboženstva v škole, veľmi účinne pomáhajú vzbudiť ochotnú a dobrovoľnú účasť študenta vo výchovnom procese. Napriek tomu nemožno podceňovať fakt, že tieto hodnoty a motívy sa rozvíjajú aj pri vyučovaní ostatných predmetov, ako aj pri rôznych ďalších akciách výchovného spoločenstva.

Vyučujúci sa usiluje, aby žiaci prijali a osvojili si náboženské hodnoty, pričom motiváciu obohacuje stálym vzťahom k „absolútnu“. Výchovná skúsenosť vyučujúceho zase študentom pomáha, aby náboženskú pravdu prijali nielen rozumom, ale aj srdcom. Milovaná pravda, ktorá v sebe obsahuje hodnotu, sa stáva hodnotou aj pre študenta. Kristologické poňatie vyučovania náboženstva mladým veľmi pomáha, lebo sa sústreďuje v osobe Ježiša. Formulácie len ťažko možno milovať, kým s láskou k osobe majú už vlastné skúsenosti. A láska ku Kristovi sa prenáša na jeho zvesť, ktorá sa tak stáva milovanou hodnotou.

Vyučujúci vie, že musí urobiť aj ďalší krok. Hodnotu treba premeniť na skutok, musí sa stať motívom konania. Od pravdy sa prichádza k životu cez nadprirodzenú dynamiku milosti, ktorá povzbudzuje a pomáha k viere, k láske a ku konaniu podľa Božej vôle prostredníctvom Ježiša Krista v Duchu Svätom. Kresťanský výchovný proces sa uskutočňuje v nepretržitej interakcii odbornej práce vychovávateľov, slobodnej spolupráce študentov a milosti.

108. Situácia v mnohých častiach sveta je dnes taká, že katolícku školu navštevuje stále väčšia časť školskej populácie s iným vierovyznaním a s inou ideologickou príslušnosťou. Toto si neodkladne žiada objasniť vzťah, ktorý treba navodiť medzi konkrétnu kultúrnou situáciou a rozvojom náboženského rozmeru. To je nezrušiteľná povinnosť, ktorá zostáva osobitnou úlohou všetkých kresťanov činných vo výchovných inštitúciách. V takých situáciách nebude však vždy jednoduché alebo možné viesť dialóg evanjelizácie, a tak sa bude treba zamerať na „predevanjelizáciu“, otvorenosť, čiže náboženské chápanie života. To si vyžaduje individuálny prístup a prehĺbenie pozitívnych prvkov v metódach i v obsahu špecifického výchovného procesu.

Odovzdávanie kultúry sa musí zamerať predovšetkým na dosiahnutie vlastných cieľov a upevnenie všetkých rozmerov, ktoré robia človeka človekom, a najmä rozmeru náboženského, pričom treba vyzdvihnúť etické požiadavky.

S ohľadom na jednotu v mnohosti treba múdro rozlišovať čo je podstatné, a čo je druhoradé. Správny spôsob i obsah umožnia všestranný rozvoj človeka vo výchovnom procese, rozvoj, ktorý sa môže stať pravou predevanjelizáciou, upraveným terénom, na ktorom možno stavať.

109. Ak hovoríme o výchovnom procese, sme nútení analyzovať rôzne prvky, čo sa v praxi celkom nedá. Katolícka škola je centrom života a život je syntézou. V tomto centre života sa výchovný proces nepretržite rozvíja odovzdávaním akcií a reakcií v zmysle horizontálnom i vertikálnom. Je význačným prvkom katolíckej školy, čo nemá analógiu v iných školách, ktoré nie sú inšpirované kresťanským výchovným projektom.

110. V osobnom vzťahu vychovávateľa prežívajú a prejavujú lásku k žiakom, ktorí sú im zverení, a preto využívajú každú príležitosť, aby ich pri výchove povzbudili a láskou podnietili. Slovo, svedectvo, povzbudenie, pomoc, rada, priateľské napomenutie, to všetko pomáha dosiahnuť cieľ výchovného procesu, ktorý sleduje cieľ spojiť školské vyučovanie, morálne správanie a náboženský rozmer života. Ak študenti cítia lásku učiteľov, učia sa ju odplácať. Otázkami, dôverou, kritickým pozorovaním, návrhmi na zlepšenie práce v triede a živote v prostredí obohacujú skúsenosť vyučujúcich a uľahčujú realizáciu výchovného procesu.

111. V katolíckej škole sa uplatňuje intenzívny vzťah aj vo vertikálnom smere, kde sa náboženský rozmer výchovy vyjadruje v celej sile. Život každého študenta je zviazaný s rodinným a spoločenským zázemím (nie vždy radostným) a je poznačený nepokojom, ktorý sprevádza mladosť a dospievanie, ako aj ďalšími problémami a starosťami mladého človeka vstupujúceho do dospelosti. Za každého z nich sa vychovávateľ modlí, aby milosť žiť v katolíckej škole obostrela a prenikla celú jeho osobu, aby mu osvecovala cestu a sprevádzala ho v každej situácii jeho kresťanského života.

Na druhej strane sa študenti učia modliť za svojich vychovávateľov, ktorých starosti a trápenia spoznávajú s rokmi spoločnej práce. Modlia sa, aby ich výchovná charizma učiť a vychovávať vzrastala, aby ich práca bola posilňovaná úspechmi a ich život plný obetí posilňovala a osvecovala milosť.

112. Tak sa upevňuje vzájomné odovzdávanie ľudského i božského, prelínanie lásky a milosti, čím katolícka škola získava pečať autenticity. A roky plynú. Študent postupne zakúša radostné prežívanie svojho rastu nielen fyzického, ale aj intelektuálneho a duchovného, až do jeho kresťanskej dospelosti. Keď sa potom obzrie späť, pochopí, že výchovný projekt školy sa i jeho spoluprácou stal skutočnosťou. A keď sa zahľadí dopredu, bude sa cítiť slobodnejší a istejší tvárou v tvár novým a bližším udalostiam života.

ZÁVER

113. Týmto dokumentom zhrňujúcim zásadné úvahy o výchove určené vychovávateľom katolíckych škôl chce Kongregácia znovu vyjadriť ocenenie všetkým biskupom, ordinárom a predstaveným inštitútov rehoľného života, ktorí sa venujú výchove mládeže, za ich vzácne dielo a službu mládeži a Cirkvi.

114. Kongregácia vyjadruje hlboké poďakovanie všetkým, ktorí sú zodpovední za výchovnú prácu, ktorú vykonali a vykonávajú napriek ťažkostiam najrozličnejšieho druhu – politickým, ekonomickým, organizačným. Mnohí rozvíjajú svoje poslanie za veľkých obetí. Cirkev je vďačná všetkým, ktorí zasväcujú svoju existenciu dôležitému poslaniu pri výchove v katolíckej škole. Cirkev verí, že mnohí ďalší s Božou pomocou objavia v sebe charizmu a dokážu veľkodušne prijať podnet zjednotiť sa nimi pre toto poslanie.

115. Kongregácia by Vás chcela srdečne pozvať k výskumu, k štúdiu, k experimentovaniu v oblasti náboženského rozmeru výchovy v katolíckej škole. Mnoho sa už v tomto zmysle vykonalo, ale stále sa žiada urobiť ešte viac. Veríme, že to bude možné zvlášť v školách, ktoré sa tešia dostatočnej slobode zabezpečenej štátnymi zákonmi. Táto možnosť sa javí ako kompromis v tých krajinách, kde sa síce nebráni výchovnému pôsobeniu katolíckych škôl, ale náboženská výchova je predmetom odmietania.

V týchto prípadoch je určujúca miestna skúsenosť. Náboženský rozmer bude zjavný podľa možností v škole samej alebo mimo školy. Nebudú chýbať rodiny a študenti rôzneho vyznania či náboženstva, ktorí sa rozhodnú pre katolícku školu, pretože si ocenia jej didaktickú schopnosť posilňovanú náboženským rozmerom jej výchovy. Vychovávatelia dokážu lepšie odpovedať na ich očakávania a uvedomia si, že dialóg vždy predstavuje istú nádej vo svete s pluralistickou kultúrou.

Rím, 7. apríla 1988, na sviatok sv. Jána Baptistu de La Salle,
hlavného patróna vychovávateľov detí a mládeže.

William kardinál Baum
prefekt

+ Antonio M. Javierre Ortas
titulárny arcibiskup z Mety, sekretár

OBSAH

ÚVOD.....	0
I. Dnešní mladí ľudia pred náboženským rozmerom života.....	1
1. Mládež v meniacom sa svete	1
2. Stav mládeže	3
II. Náboženský rozmer prostredia	5
1. Idea kresťanského výchovného prostredia	5
2. Katolícka škola ako fyzické prostredie.....	5
3. Katolícka škola ako cirkevné výchovné prostredie	6
4. Katolícka škola ako otvorené spoločenstvo	8
III. Náboženský rozmer života a práce v škole.....	10
1. Náboženský rozmer školského života	10
2. Náboženský rozmer školskej kultúry.....	11
IV. Vyučovanie náboženstva v škole a náboženský rozmer výchovy	15
1. Identita vyučovania náboženstva v škole.....	15
2. Niektoré predpoklady vyučovania náboženstva v škole.....	16
3. Spôsob komplexného podania kresťanstva a jeho posolstva.....	17
4. Spôsob komplexného uvedenia do kresťanského života.....	20
5. Učiteľ náboženstva	23
V. Náboženský rozmer výchovného procesu _Celkové zhrnutie	23
1. Idea kresťanského výchovného procesu	23
2. Výchovný projekt.....	24
ZÁVER.....	27